

*Jag vill begrunda
alla dina gärningar
och tänka på det du
har gjort.* PS. 77:13

2010

FÖRDJUPNINGS-
BILAGA TILL
*Till Liv – evangelisk-
luthersk missionstidning*

1

Begrunda

Arkeologin och Bibeln FREDRIK HECTOR s. 4

Kyrkan – organism och organisation PER RUNESON s. 11

På ett eller annat sätt predikad ERIK J. ANDERSSON s. 19

Kyrkans möte med islam FERRO MEHMEDOVIC s. 25

Tyckt och tryckt s. 28

Herrens under MARTIN LUTHER s. 31

Herrens under 2010

*Helig, helig, helig är HERREN Sebaot.
Hela jorden är full av hans härlighet. Jes. 6:3*

I STOR UTSTRÄCKNING hör denna beskrivning av Gud hemma i det förflutna. Att hålla Gud för helig och med viss rättmätig distans till oss av synd befleckade människor är inte en modern uppfattning. Bibeln däremot håller fast att Herren är ren och rättfärdig – en helig Gud. Hur kan det vara så att Gud idag i så liten mån tillåts befinna sig på den upphöjda position där Bibeln konsekvent placerar honom?

Jag tror att vi finner ett viktigt svar i slutet av den citerade bibelversen.

Den moderna människan har mist förmågan att se att hela jorden är full av Herrens härlighet. Det är inte bara de storslagna bergen, den spegelblanka sjön eller de mäktiga skånska bokskogarnas gröna salar om våren som berättar om sin Skapare och hans härlighet. Det gör också – och inte minst – människan själv och allt det hon i Guds värld har skapat. Detta brukar kallas kultur och inbegriper i den bemärkelsen allt från ett uppodlat landskap, den av människan tämjda elektriciteten, som driver höghastighetståg i svindlande fart genom berg och skog, till de små halvledare som utgör byggstenarna i små och stora datorer.

Naturen talar starkt om Guds härlighet. ”Den ena dagen talar om det för den andra, den ena natten kungör det för den andra” (Ps. 19:3). Minst lika starkt – men kanske inte lika upp-

märksammat – förkunnar kulturen Guds härlighet. Det gäller naturligtvis alldeles särskilt i vår högteknologiska tid. Det sker visserligen indirekt på det sättet att människan får (exempelvis Nobel-)pris för sitt verk, men en stor del av äran tillkommer naturligen människans Skapare. Det brukar sägas att bakom varje framgångsrik man står en kvinna. Än mera rätt är det att säga att bakom varje framgångsrik människa står Gud, hennes Skapare.

När Guds avbild utför stordåd inom konst, litteratur, arkitektur, teknologi eller medicin faller ljuset inte till sist på människan, avbilden, utan på Gud själv. Det är kanske inte det gängse sättet att framställa saken, men resonemanget är i huvudsak invändningsfritt, så länge det bygger på förutsättningen att människan för sitt liv är fullständigt beroende av sin Skapare och Uppehållare. Så vitt jag förstår är det just Bibelns uppfattning.

Så handen på hjärtat: hur många gånger har du tackat Gud för X 2000, för det lilla underverk som den nya kopieringsapparaten på kon-toret är eller för liftsystemet i slalombacken?

Frågan kan formuleras på annat sätt: Har kulturen ökat din uppskattning av Gud? Ser Du Guds hand och omtanke i insulinsprutan, tandregleringen eller plommonsylten? Stämmer dessa Guds goda gåvor dig till tacksamhet och tillbedjan av Herren? Eller vad är det som håller Din lovsång tillbaka?

Jag tror att två tankemässiga hinder kan

identifieras i vår tid. Det första är upplysningens tro på människans frihet och oberoende i förhållande till alla auktoriteter och särskilt till Gud och hans Ord. När ”vetenskapen” har kunnat förklara hur blixten uppkommer och slår, hur fjärilen växer ur puppan eller hur en människa blir till, har hon tänkt att då behöver vi inte längre tro på Gud. Nu vet vi ju hur det går till. Så vi klarar oss utan honom. Som om svaret på hur-frågan duger som ersättning för svaret på varför-frågan ... Upplysningsmänniskan är därför frestad att säga: Inte heller människan är beroende av Gud. Vi är fria, fria att gestalta vårt liv efter eget huvud. Inte behöver vi Gud eller några hans gamla bud. De bara binder. Låt oss kasta av oss det oket och välkomna vår frihet och de möjligheter den bjuder.

Det andra hindret utgörs av evolutionslärans makt över våra tankar. Så fort vi i förundran häpnar över nervbanornas blixtsnabba signalsystem i vår kropp när vi bränner handen på spisen, antilopens graciösa flykt över savannen eller hjärtats oupphörliga och livgivande pumpande av det syresatta blodet till kroppens alla celler och tänker beundrande konstruktörstankar, avbryter evolutionsteorin oss med sina tesser om vad utvecklingen lyckats åstadkomma som resultat av slump över tid.

Effekten blir i båda fallen att luften går ur vår begynnande förundran över skapelsen – som luften ur en ballong. Tacksamheten kommer av sig och lovsången till Skaparen når bara halvvägs till taket.

Dessa två tankefigurer som omhuldas så starkt i hela västerlandet hindrar verkningsfullt den gudstjänst och tillbedjan som såväl natur som kultur i sig naturligen genererar – eller i vart fall borde generera (Rom. 1:20).

De är därför två mäktiga idéer som bör identifieras, avväpnas och läggas under Kristi lydning. Om så inte sker förmår inte den allmänna kunskapen om Gud (grundad på den allmänna uppenbarelsen) övertyga människan om hen-

nes ofrånkomliga skuld inför Gud – redan om hon inte läst en rad ur Skriften.

Inte heller förstår vi kristna varför hela världen står med verklig skuld inför Gud – med eller utan Bibeln. Skriften är nämligen klar och tydlig med att även *med* kunskapen om Gud undertrycker vi människor sanningen om Gud. Människan underlåter i huvudsak noggsamt att ge Gud det erkännande och det tack som han borde ha, har rätt till och – lär oss Bibeln – faktiskt också kräver.

Dessa två läror – om människans oberoende och hennes och allt livs utveckling oberoende av en Guds tanke – fungerar som bedövningsmedel för en hel civilisation. De förefaller dessvärre ha en snarlik verkan även på stora delar av den västerländska kyrkan.

De sätter vår klarsyn ur spel. Vi lever som i dimma och förmår inte se klart på denna livets allra viktigaste punkt och fråga – den om Gud och vårt förhållande till honom.

Vi måste därför lära oss att även i kyrkan utifrån den allmänna uppenbarelsen (vägleda av Skriftens tydliga undervisning i frågan) tala om både människans höghet och fallna tillstånd. Det skall göras så att det blir tydligt för människan att hon i sanning är både skapad underbar och – genom sin obenägenhet att erkänna sig som skapad – skyldig. Utan att tydligt och aktivt utmana och kritisera upplysningens frihetsvurm och evolutionens förmentade anspråk på ändamålsenlighet, kommer vi att ha en begränsad framgång med att predika lag och evangelium för den moderna människan.

Denna apologetiska uppgift kan inte med någon rimlig förväntan om framgång utföras utan en medvetenhet om vårt stora beroendeförhållande till Gud själv – just i den kallelsen. Det var också så Jesus själv sade: ”utan mig kan ni ingenting göra.” Joh. 15:5b

---

Peter Henrysson

Redaktör

Arkeologin och Bibeln

Bibeln gör anspråk på att berätta om händelser som faktiskt inträffat vid en viss tid och på en bestämd plats. Det betyder att det smala segment av historien som skildras i Bibeln kan ha lämnat spår som kan iaktas än idag. När vi tar del av vad arkeologin vaskar fram kan vi dock, enligt artikelförfattaren, behöva vara försiktiga med de enkla och snabba slutsatserna. Han har tagit den brittiske arkeologen Kenneth Kitchen till hjälp i en ämnesintroduktion.

BIBELARKEOLOGI HAR ALLTID varit ett spännande fält för oss som tror att Bibeln verkligen är Guds Ord och beskriver verkliga historiska händelser. Om Bibeln är sann måste också det den säger överensstämma med verkligheten. Detta har gjort arkeologin till en vetenskap där såväl bibeltrogna som bibelkritiska hämtar ammunition för sin argumentation. Desto viktigare är det då att vi verkligen försöker ge en korrekt bild av i vilken utsträckning arkeologin kastar ljus över Bibelns vittnesbörd.

HUR ARBETAR ARKEOLOGERNA?

Arkeologi är ofta en mycket långsam vetenskap; en arkeologisk utgrävning kan hålla på i flera år. Lager efter lager grävs fram av fyndplatsen och man dokumenterar och katalogiserar varje litet fynd så att man i princip skulle kunna återställa hela området i efterhand.

Ofta finner man i en utgrävning lager från flera olika epoker. En stad blev så småningom förstörd av krig eller någon annan katastrof.

Sedan återuppbyggdes den helt enkelt ovanpå den förra staden. När man åker runt i Israel ser man ofta s.k. *teler* i landskapet, små berg som i själva verket innehåller lager på lager av städer som byggts upp ovanpå varandra.

Därför arbetar arkeologerna ofta med att utforska dessa olika lager, s.k. *strata*. Man gräver i princip aldrig ut en hel *tel* – för det första är det ett alldeles för omfattande projekt och för det andra är det viktigt att spara delar av platsen intakt för framtida forskning, då man ju troligen kommer att ha ännu bättre utgrävningstekniker än vi har idag. Därför gör man ofta stickprov på några olika ställen i en *tel* genom att gräva schakt igenom hela *telen*.

Det är naturligtvis väldigt viktigt att kunna datera de olika fynd man gör. Här har i huvudsak två olika metoder använts. Den första är att jämföra inskriptioner. Skrivstilar skiftar över tid; så var det också i Kanaan och Israel. Efter hand som nya fynd har gjorts har man fått en stor mängd jämförelsematerial och en hel del inskriptioner har kunnat dateras med säkerhet eftersom redan kända historiska händelser nämns. Med utgångspunkt från dessa har olika skrivstilar sedan daterats och är man lyckosam nog att hitta inskriptioner i en utgrävning kan det hjälpa till att datera det *stratum* man gräver i.

Det vanligaste är dock att använda lergods för datering. Även på Gamla testamentets tid gick det mode i saker och ting och när en ut-

grävning görs hittar man ofta mängder av lerskärvor. Efter hand som åldern på olika strata i olika utgrävningar har kunnat fastställas har man också fått ett stort jämförelsematerial av lergods. Det visar sig att varje epok har sin speciella stil. Därför kan man med hjälp av lergods med stor säkerhet datera ett stratum.

ARKEOLOGINS BEGRÄNSNINGAR

Ofta ges intrycket att arkeologin kan bevisa eller motbevisa saker som står i Bibeln. Det är bara delvis sant. Det är riktigt så till vida att man med utombibliska fynd ibland kan belägga att en viss person i Bibeln verkligen existerat eller att en viss händelse ägt rum. Olika fynd kan också kasta ljus över sociala, religiösa och kulturella fenomen som vi möter i bibeltexterna. Men vi måste samtidigt förstå att arkeologin oftast arbetar med hypoteser och antaganden.

Ibland kan man höra påståenden som att arkeologin bevisat att det till exempel inte fanns några kameler i Kanaan på Abrahams tid och att Bibeln har fel när den påstår något sådant. Det är nonsens. Arkeologin kan aldrig bevisa icke-existensen av något; det förutsätter ju att vi har alla tillgängliga fakta och det är en omöjlighet. Även om vi grävt i hela Israel och inte hittat en enda referens till en kamel, så betyder det inte att kameler inte kan ha funnits i Israel.

Ibland kan man också höra påståenden om att arkeologin har bevisat att Bibeln har rätt. 1955 kom till och med en bok av Werner Keller med titeln *Men Bibeln hade rätt*, där han listade alla fynd som han ansåg hade bevisat Bibelns påståenden. Problemet är bara att fynd sällan är tvärsäkra utan måste tolkas. Tiden har visat att många av de fynd som Keller menade var bevisade bibliska påståenden senare kommit att omtolkas. Det är alltså vanskligt att göra alltför säkra påståenden om vad som är bevisat och inte bevisat.

I bibelarkeologin kan man urskilja två motsatta skolor, den minimalistiska och den maximalistiska. Minimalisterna avfärdar ofta alla påståenden om att något skulle bevisa uppgifter i Bibeln. I dess mest extrema form påstår minimalismen att så gott som inga historiska påståenden i Bibeln kan beläggas arkeologiskt. Motsatsen är maximalismen, som menar att det finns gott om arkeologiska belägg för bibliska händelser. Också här finns en extrem riktning, som till varje pris försöker bevisa att Bibeln har rätt. Tyvärr är det ofta sådana försök som bibeltrogna kristna använder i sin argumentation och då blir det i själva verket ganska ovetenskapligt och spekulativt. De flesta arkeologer intar en moderat hållning och befinner sig någonstans på skalan mitt emellan dessa två extremer.

BIBELARKEOLOGINS FALLGROPAR

Eftersom bibelarkeologin har så starka religiösa undertoner har den blivit en lukrativ marknad för bedragare. Så basunerades t.ex. för några år sedan ut att man funnit Jakobs benkista – den Jakob som var bror till Jesus. Det var t.o.m. så att inskriptionen på benkistan löd: ”Jakob, son till Josef, broder till Jesus”. Det slutgiltiga beviset för att Jesus var en historisk person hade alltså hittats. Men några arkeologer började fatta misstankar och när fyndet undersöktes närmare upptäckte man att det hela var en förfalskning. Spåren ledde till samlaren Odad Golan. Hos honom hittade man en hel verkstad för tillverkning av förfalskningar. Många av de fynd man tidigare trott var äkta har nu fått omvärderas. Flera av förfalskningarna är så skickligt gjorda att de lurat arkeologer och vetenskapsmän i årtionden. Det är alltså sunt att ha en viss skepsis när fynd presenteras som inte är hittade *in situ* (på platsen), dvs. under en utgrävning där man kan bevisa att fyndet är äkta.

Ett annat slags bedragare är de pseudoarkeologer som gör anspråk på att ha hittat fan-

Man har hittat Jerobeam II:s sigill, ett tydligt och direkt belägg för att denne bibliske kung verkligen är en historisk person.

tastiska saker. Många kristna fascinerar av påståenden om att man nu kunnat bevisa Bibeln och så köper de okritiskt allt som låter fromt. Ron Wyatt är det mest klassiska exemplet; han påstod att han hittat Noas ark, Sodom och Gomorra, Goliats svärd, vagnshjul efter faraos armé i Röda havet och sist men inte minst förbundsarken. De visade sig vara helt absurda påståenden vid närmare påseende.¹ Ändå är det många kristna som tror på honom, helt enkelt därför att han har en from fasad och berättar om hur människor kommit till tro genom hans fantastiska fynd. Det är alltså sunt att ha en i någon mån ifrågasättande attityd mot påståenden i stil med att man nu hittat det ena eller det andra arkeologiska fyndet som bevisar något i Bibeln.

VILKA SLAGS FYND HAR VI?

När vi nu har problematiserat arkeologin något, är det dags att konstatera att arkeologin verkligen också har kastat ljus över mycket i Bibeln. Den världsberömda egyptologen Kenneth Kitchen utkom 2003 med boken *On the Reliability of the Old Testament* där han går igenom vad vi egentligen kan veta om Bibeln utifrån arkeologin i de olika bibliska epokerna. Kitchen är ett högt aktat namn inom arkeologin och som en av de ledande egyptologerna besitter han avsevärd kunskap om den bibliska omvärlden och arkeologin.

Kitchen utgår ifrån tre olika slags material.

(1) För det första finns de direkta fynd vi faktiskt har som kastar ljus över Bibeln. Så har man t.ex. hittat Jerobeam II:s sigill, alltså ett tydligt och direkt belägg för att denne bibliske kung verkligen är en historisk person.

(2) För det andra har vi indirekta fynd. 1993–1994 hittade man i Tel Dan en *stèle* där uttrycket "Davids hus" finns. Inskriptionen dateras till mitten av 800-talet, dvs. bara drygt 100 år efter Davids livstid – alltså ett kraftfullt indicium på att David verkligen var en historisk person.

(3) För det tredje har vi ett stort jämförelsematerial från omvärlden. Egypten och Mesopotamien var vid denna tid viktiga kulturcentra, och vi har en mängd material att jämföra bibeltexterna med. Ett exempel på detta är att man kan jämföra förbundsslut i Israel med hur man slöt förbund i Mesopotamien vid samma tid. Man kan då konstatera en god överensstämmelse mellan Bibeln och jämförelsematerial från omvärlden.

Jag kommer nu att med utgångspunkt i Kitchen's bok ge några exempel på vad vi egentligen kan veta om de olika epokerna i Gamla testamentet utifrån arkeologin. Kitchen går i sin bok igenom samtliga epoker i Gamla testamentet, men jag kommer främst att fokusera på patriarktiden, Josuas erövring av Kanaan och kungatiden.

PATRIARKBERÄTTELSEN

Vi kan av naturliga skäl inte förvänta oss några direkta arkeologiska fynd när det gäller Abraham, Isak, Jakob och deras familjer. De var kringvandrande nomader och lär inte ha lämnat några fysiska spår efter sig som är åtkomliga för oss idag. Återstår då att ställa frågan: Stämmer berättelserna överens med det vi vet från omvärlden vid den här tiden?

En vanlig teori bland bibelforskare är att patriarkberättelserna är ihopdiktade någon gång under den babyloniska fångenskapen, dvs. ungefär 500 f.Kr. Om denna teori är riktig så borde berättelserna spegla den tidens vetande. Det är nämligen en omöjlighet att författaren i så fall skulle kunna ha någon som helst kunskap om hur livet i Kanaan tedde sig 1500 år tidigare. Men är det så? Speglar patriarkberättelserna epoken kring 500 f.Kr.? Eller är det i själva verket så att patriarkberättelserna speglar en mycket äldre tid?

För att svara på den frågan får vi gå till jämförelsematerialet. Vad säger patriarkberättelserna om sådant som kulturella seder, namn, priser osv.? Vilken tidsepok stämmer bäst in på patriarkberättelserna?

Kitchen tar upp flera exempel på jämförbart material, inte minst från Mesopotamien. Ett exempel är slavpriser. Josef säljs för 20 silverpenningar. Vid vilken tidsepok kostade en slav ca 20 silverpenningar? Här kan vi jämföra slavpriser från olika tidsepoker i Mesopotamien. Om vi studerar tiden före 2000 f.Kr. så kostade en slav ungefär 12 silverpenningar. 1750 f.Kr. har priset stigit till 20 silverpenningar. På 1500- och 1400-talet har vi prisuppgifter på 30 silverpenningar. (För övrigt är det just 30 silverpenningar som anges som pris för slavar på Mose tid.) På 800-talet f.Kr. kostade en slav i Mesopotamien 50 silverpenningar och runt 500 f.Kr. hade priset stigit till nästan 120 silverpenningar! Så vilken tidsepok stämmer bäst in? Utan tvekan tiden runt 1750

f.Kr., vilket också stämmer väl överens med Bibelns egna påståenden om när patriarktiden ägde rum.

Kitchen jämför också sättet för avtalslut eller förbundsslut i olika epoker i Bibeln och i omvärlden. Det blir alltför tekniskt att här gå in på detaljer, men det visar sig vid en närmare granskning att man slöt förbund på olika sätt under olika tidsepoker. Under vissa tider varvades eder med villkor, under andra tider hade man en längre prolog och sedan kom villkoren och slutligen ederna. Vi finner också sådana skillnader i Gamla testamentet, t.ex. ser patriarkernas förbund lite annorlunda ut än förbundet vid Sinai. Och det visar sig i Kitchens undersökning att förbunden i patriarkberättelserna bäst stämmer in på tiden 2000–1700 f.Kr.

Annat som stämmer väl med perioden runt 2000–1700 f.Kr. är sådant som namn, hur maktallianserna ser ut i patriarkberättelserna och i omvärlden, hur Jakob delar upp arvet mellan sina söner osv. Allt som allt gör detta, enligt Kitchen, att vi med stor sannolikhet kan placera patriarkberättelserna till 2000–1700 f.Kr. Det är den tidsepok som stämmer bäst med det bibliska materialet. Vi kan också konstatera att berättelserna gör ett högst trovärdigt intryck utifrån det vi vet från arkeologin i de omgivande kulturerna.

JOSUA OCH INTÅGET I KANAAN

Ett annat frågekomplex gäller berättelsen om Josua och intåget i Kanaan. Ofta påstås i bibelkritisk litteratur att erövringen av Kanaan aldrig har ägt rum och att vi inte har några som helst spår av en sådan.

Här får vi till att börja med vara noggranna med läsningen. Vad säger bibeltexterna egentligen? Ser vi efter så upptäcker vi snart två saker:

(1) För det första var det aldrig någon total erövring av Kanaan. Den tycks också ha tagit

lång tid. Inte förrän på Davids och Salomos tid var hela riket under israeliternas kontroll.

(2) Endast tre städer förstördes: Jeriko, Ai och Hasor. Om de andra städerna står det bara att de intogs – antingen lät israeliterna kanaanéerna bo kvar eller bosatte de sig själva i de städer de hade intagit.

De arkeologiska fynden bekräftar i själva verket denna bild. Ett oerhört viktigt fynd är *Mernepta-stelen* i Egypten. På den finns folk som Edom, Moab och Israel nämnda. Israels folk nämns som ett av folken i Kanaan – och detta så tidigt som 1209 f.Kr. Detta är ett mycket starkt belägg för att Israel som nation fanns redan på 1200-talet.

I övrigt finns det gott om jämförelsematerial som gör Josua bok trovärdig. Kampanjrapporten är tidstypisk. Texten beskrivs det tidigaste skeendet detaljerat. Därefter ges en mer översiktlig bild av erövringarna. Josuas ledarroll är typisk för tiden. Den typ av kvinnliga värds-
husvärdar som Rahab representerar är endast kända i källor fram till 1100-talet. Namnen i Josua bok är tidstypiska. Och de gränslistor och stadslistor som förekommer i Josua bok är också tidstypiska fenomen. Mycket tyder alltså på att vi kan placera Josua bok till 1200-talet.

För några år sedan gjorde man en utgrävning av alla bosättningar i en stor del av det som en gång var Manasses område.² Resultatet av utgrävningarna var mycket intressant. Det visade tydligt att ett nytt folk vandrat in österifrån under 1210–1150 f.Kr. Invandringen tycks ha gått fredligt till, det nya folket bodde i bergen medan urbefolkningen bodde i dalarna. De arkeologiska fynden visar att befolkningen i Manasses område under denna tid fördubblades! Allt talar alltså för att en invandring av ett nytt folk ägt rum just vid den tid då Bibeln hävdar att Josua intog Kanaans land. Och att det på vissa ställen varit en slags fredlig samexistens motsägs på intet sätt av bibeltexterna.

Men Jeriko, Ai och Hasor då? Borde vi inte

kunna hitta ruinerna efter Josuas erövring? Svaret är både ja och nej. När det gäller Jeriko så säger Bibeln att staden inte återuppbyggdes förrän i mitten av 800-talet. De murar som föll på 1200-talet hade då säkert sedan länge eroderat av väder och vind. När det gäller Ai så vet vi inte exakt var det låg, och då är det svårt att finna några belägg för en erövring. Men faktum är att Hasor är väl känt – och att arkeologiska fynd visar att staden erövrades och förstördes under just den tid då Josua påstås ha intagit Kanaan.

KUNGATIDEN

När det gäller direkta arkeologiska belägg för Bibeln är kungatiden utan tvekan den mest väldokumenterade epoken. Från mitten av 800-talet f.Kr. finns så gott som samtliga kungar från såväl Israel som Juda belagda i utombibliska källor. Det kan då tyckas märkligt att de två mest kända kungarna, David och Salomo, helt saknar sådana belägg. Det har fått många bibelkritiker att avfärda de båda storkungarna som rena fantasier eller överdrifter. Och nog kunde vi väl förvänta oss en hel del material om dessa två berömdheter?

Det finns faktiskt flera orsaker till att vi har så lite arkeologiskt material om David och Salomo. I egyptiska källor finner vi inga referenser alls till dem, men det är inte så märkligt då egypterna aldrig dokumenterade främmande kungar. Och när det gäller källor från Mesopotamien så utgör tiden för David och Salomo ett politiskt vakuum. Assyrierna blir inte aktiva i området förrän 853 f.Kr. Från och med den tiden har vi som ovan nämnts belägg för i princip alla kungar.

Vi kan alltså inte förvänta oss att finna David och Salomo i utombibliska källor. Men borde det inte finnas massor av intressanta fynd i Jerusalem? Jo, säkert! Problemet är bara att den del där Jerusalem låg på Davids och Salomos tid inte kan grävas ut, eftersom det är ett

Hiskias mur är kanske det mest sensationella fyndet, den mur som Hiskia byggde då Jerusalem hotades av Sanherib, en berättelse som är väl dokumenterad i Kungaböckerna, Krönikeböckerna och Jesaja.

mycket tättbebyggt område. I det område av Davids stad där man faktiskt har kunnat göra arkeologiska utgrävningar har man hittat massor av intressanta fynd från kungatiden. Men beläggen för Davids och Salomos regering ligger nog fortfarande gömda under bostäderna ovanpå Davids stad. Och tempelområdet, där vi möjligen också skulle kunna hitta belägg för Salomos aktiviteter, är politiskt omöjligt att gräva ut.

Nu är vi dock inte helt utan utombibliska belägg för att David och Salomo är historiska personer. Som jag redan nämnt hittade man för några år sedan en *stela* i Tel Dan där "Davids hus" – dvs. den dynasti som härstammar från David – omnämns. ("Davids hus" blev benämningen på staten Juda.) *Stelen* är daterad till mitten av 800-talet, alltså mycket tidigt under kungatiden. Det är därmed en säker indikation på att David verkligen är en historisk person.

Kitchen konstaterar att det jämförelsematerial vi har från omvärlden stämmer väl överens med den beskrivning av tiden som Bibeln ger. Och han menar också att arkeologerna oriktigt senaredaterat en hel del fynd, som mycket väl skulle kunna vara byggnadsverk av Salomo. Så pågår en debatt bland arkeologerna om flera

byggnadsverk, som man funnit i olika städer som grävts ut. Det finns stadsportar, som uppenbarligen är befästa vid samma tidpunkt, och på flera platser finns något som antingen är stallar eller någon slags förrådshus. Från början daterades dessa fynd till Salomos tid, medan konsensus i forskarvärlden idag snarare är att storkungar som Ahab eller Jerobeam II är upphovsmän. Kitchen ifrågasätter dock detta och menar att fynden mycket väl kan vara lämningar från just Salomos tid.

Det finns som sagt en mängd intressanta fynd från senare delen av kungatiden. Den judiska delen av Gamla staden i Jerusalem blev sönderbombad av araberna 1948. När judarna återtog området vid sexdagarskriget 1967 bestämde man sig för att starta en arkeologisk utgrävning innan man återuppbyggde stadsdelen igen. Ett enormt projekt tog vid och en mängd intressanta fynd gjordes. I museer under markytan kan man se lämningar efter husen i de fina kvarteren från Jesu tid och man kan också se ett av de hus som brändes ner av romarna år 70 e.Kr. När det gäller gammaltestamentlig arkeologi är Hiskias mur kanske det mest sensationella fyndet. Man har grävt ut en god sträcka av den mur som Hiskia byggde då

Jerusalem hotades av Sanherib, en berättelse som är väl dokumenterad i Kungaböckerna, Krönikeböckerna och Jesaja. Arkeologerna har också hittat tydliga lämningar från Nebukadnessars erövring av Jerusalem år 586 f.Kr., bland annat pilspetsar som hade använts i kriget.

I Davids stad kan man också ta en promenad genom Hiskias tunnel. Det är en fantastisk upplevelse att vada igenom vattnet i den 533 meter långa, trånga tunnel som går under de allra äldsta delarna av Jerusalem. Bibeln berättar om hur Hiskia grävde tunneln då han hotades av Sanherib, för att ordna med vattenförsörjning till staden under en eventuell belägring. Tunneln hittades redan 1838, men först 1880 fann man en inskription med en detaljerad beskrivning av exakt hur det gick till då Hiskia grävde den – ett fantastiskt belägg för en konkret historisk händelse, som också beskrivs i Bibeln.

När man grävde ut Davids stad fann man också ett helt förråd med sigill från kungatiden. Här finns sigill från flera olika tjänstemän som omnämns i Bibeln, bland annat i Jeremia bok. Faktum är att man till och med funnit ett sigill som tillhört Baruk, Jeremias egen skrivare.

Går vi utanför Jerusalem så torde Meshastenen vara det viktigaste fyndet. Det är en *stèle* som återfanns på moabitiskt område 1868. Den beskriver i detalj ett krig mellan kung Mesha i Moab och den israelitiska kungen Joram, en händelse som finns återgiven i 2 Kung. 3 kap. Det visar sig att den bibliska beskrivningen av kriget mellan Joram och Mesha stämmer väl med hur Mesha själv beskriver händelseförloppet.

Det finns också fynd som hjälpt oss att förstå bibelberättelser som vi tidigare inte kunnat tolka riktigt. Så har t.ex. fynd från Ugarit i Syrien gett oss en hel mytologi om guden Baal. Det har då visat sig att guden Baal var en åskgud, dvs. den gud som garanterade regnet och som slungade blixtrar mot jorden. Inte märkligt då att Herren strider mot Baal genom att sända torka, och att han visar sin makt vid tvekampen på Karmel genom att sända en blixtr från en klar himmel!

Det finns alltså mängder av belägg från senare delen av kungatiden som på punkt efter punkt bekräftar den historieskrivning Bibeln ger.

AVSLUTNING

Vi kan alltså konstatera att man bör anta en försiktig och kritisk hållning när man argumenterar utifrån arkeologiska fynd. Vi måste vara medvetna om att resultaten sällan är säkra utan att det finns gott om utrymme för olika tolkningar. Samtidigt kan vi också konstatera att arkeologin på flera punkter hjälpt oss genom att kasta ett bekräftande ljus över personer och händelser i Bibeln. Ett sunt användande av arkeologiska fynd kan alltså vara en både fruktbar och spännande ingång till att förstå mer av Guds Ord till oss idag.

Fredrik Hector

Bibellärare, Etiopien

---

1. Se "Har förbundsarken återfunnits?" i Genesis 1-2001.

2. Se "Israel enters Canaan" i Biblical Archaeology Review 5-1991.

Kyrkan – organism och organisation

Kristi kyrka är evig, men gäller detsamma för en kyrkoorganisation? Vilket är förhållandet mellan Kristi kyrka och en kyrkoorganisation? Hur ter sig saken från lågkyrklig synpunkt? Denna artikel söker svar på dessa och besläktade frågeställningar med utgångspunkt i en avhandling från tidigt 1900-tal.

Kristi kyrka är en organism, en levande gemenskap över alla gränser i tid, rum och organisationer. Jesus använder bilden av vinträdet och grenarna för att illustrera detta. De evangeliska kyrkofäderna uttryckte det som att ”kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas”¹. Men denna organism behöver stöd i form av organisationer: kyrkoorganisationer och församlingar, missionsorganisationer och föreningar, liksom vinträdet behöver en spaljé för rankorna att klättra i. Spaljén är inte växten men stödjer den i växten. På samma sätt är kyrkoorganisationerna inte Kristi kyrka, men ska stödja och bistå växten i kyrkan.

Det finns olika slags kyrkoorganisationer. Tre principiellt olika typer kan lätt identifieras, den *institutionella*, den *föreningskyrkliga* och den *evangeliska*. Dessa typer är tydligast exemplifierade av den romersk-katolska kyrkan, frikyrkor respektive nationella evangeliska kyrkor, även om en viss kyrkoorganisation kan ha drag av flera typer. Det är viktigt att förstå och känna igen dessa typer av organisationer när

man diskuterar hur vi bäst kan stödja Kristi kyrkas tillväxt, såväl i Sverige som i andra länder. Vi ska se detta i ljuset av kyrkans allmänlighet eller universalitet. I vår lågkyrkliga väckelsetradition är det också viktigt att förstå begreppet *förening* i detta sammanhang och hur det skiljer sig från begreppet *församling*.

Gustaf Aulén avhandlar i sin klassiska genomgång i systematisk teologi dessa två aspekter under rubriken ”Kyrkan och kyrkoformerna”.^{2,3} Den första aspekten, om skillnaden mellan Kristi kyrka och kyrkoorganisationerna avhandlas i §45 ”Det inre sammanhanget mellan kyrka och kyrkoformer” (s. 425–431) och den andra aspekten, om de tre typerna av kyrkliga organisationer, i §46 ”Olika kyrkotyper” (s. 431–441). Denna artikel innehåller i huvudsak en bearbetning av Auléns texter, främst språkligt, men också strukturellt då de är kraftigt nedkortade, närmast till sammanfattande form i vissa delar. En särskild genomgång av den lågkyrkliga lekmanatraditionens särskilda förutsättningar avslutar framställningen.⁴

Ordet *kyrka* används nedan både i organisk och i organisatorisk mening. När den organiska kyrkan åsyftas används termen *Kristi kyrka*, och när en organisatorisk kyrka åsyftas används termen *kyrkoorganisation*.⁵ Termen *de historiska kyrkoorganisationerna* används för att särskilt betona den historiska kontinuiteten i kyrkans organisatoriska utveckling. Begreppet *Andens*

skapande verksamhet syftar på den Helige Andes verk att kalla, församla, upplysa och helga genom evangelium.⁶ Med ordet *förening* åsyftas en lekmanaledd organisation som verkar t.ex. för ordets förkunnelse, medan vi använder ordet *församling* för en instans av en kyrkoorganisation.

Vi följer nedan Auléns text i sammanfattning.

KYRKAN – ORGANISM OCH ORGANISATION

1. Kristi kyrka, skapad av den Helige Ande, kan inte identifieras med en viss kyrkoorganisation. Den kan inte heller beskrivas som summan av de historiska kyrkoorganisationerna. Att hävda en sådan identitet mellan Kristi kyrka och kyrkoorganisationerna är en felaktig idealisering av verkligheten som kan benämnas *falsk synlighet*.

2. Kristi kyrka kan inte heller beskrivas som en osynlig kyrka, oberoende av de historiska kyrkoorganisationerna. I så fall skulle dessa endast ses som mänskliga organisationer eller sammanslutningar och därmed bli berövade sitt respektive religiösa innehåll. En sådan beskrivning kan kallas *falsk osynlighet*.

3. Kristi kyrka är levande och närvarande i de historiska kyrkoorganisationerna. De kan beskrivas som grenar av den heliga och allmänneliga kyrkan, till den grad de är skapelser av den Helige Ande, vilken kallar, församlar, upplyser och helgar genom evangelium.⁷

FALSK IDENTIFIKATION

Hur förhåller sig Kristi kyrka till de olika kyrkoorganisationer som kristenheten framträder i? Hur är förhållandet mellan kyrkan som organism och kyrkan som organisation? Ovan beskrivs de båda ytterligheterna som *falsk synlighet* och *falsk osynlighet* och inget av dessa svarar mot trons karakteristiska sätt att se på saken.

Så snart Kristi kyrka identifieras med de yttre kyrkoorganisationerna ser tron en falsk

identifikation. Varje försök att göra en viss bestämd organisation till en förutsättning för kyrkan – av vilket slag organisationen än må vara – innebär ett överordnande av form över ände.⁸ Det strider mot att Kristi kyrka till sitt väsen är en Andens skapelse. Anden använder organisationerna i sin tjänst, men låter sig inte bindas eller tyranniseras av dem.

Försöket att identifiera Kristi kyrka med en kyrkoorganisation kan se ut på två skilda sätt. Det första, som varit mest konsekvent utformat inom den romerska kyrkan, då den hävdade att frälsning inte kan vinnas utanför denna organisations ram.⁹ Kyrkan är då ett rättsligt institut och den når så långt som detta institut når med sina heliga handlingar. Det andra försöket till identifikation möter oss i teorin om de rena församlingarnas kyrkoorganisation. Andens skapelse beskrivs som sammanslutningen av dem som betraktas som verkliga kristna. Denna form är helt annorlunda än den förra, men i grunden är det samma identifikation mellan Kristi kyrka och en viss organisationsform.

Även om Anden visar sig kunna använda organisationer i sin tjänst, kan vi inte dra slutsatsen att alla organisationer är Andens organ. Anden kan också verka på andra vägar än genom de mer eller mindre fasta kyrkoorganisationerna.

FALSK KLYVNING

En motsatt strävan till identifikationen, är att betrakta Kristi kyrka och kyrkoorganisationerna som helt skilda storheter. Denna klyvning har sin bakgrund i den äldre evangeliska teologins distinktion mellan den *osynliga* och den *synliga* kyrkan. Den osynliga är trons kyrka, idén om de heligas samfund, och den synliga är de historiska kyrkoorganisationerna.

När denna distinktion presenterades var syftet *inte* att bygga upp murar mellan den synliga och den osynliga kyrkan, men – ge-

Tron ser Kristi kyrka på väg att bli till och förverkligas i och genom de historiska kyrkoorganisationerna.

nom utvecklingen över pietismen – ledde årskillnaden till att den osynliga kyrkan kom att betraktas som ett och den synliga som något helt annat. All idealitet förknippades med den osynliga kyrkan, som samtidigt blev ett blekt och luftigt ideal, som saknade förankring i verklighetens värld. Detta betydde i sin tur att de levande kyrkoorganisationerna tömdes på religiöst innehåll. Ju mer den osynliga kyrkan skiljs från de historiska kyrkoorganisationerna desto mer kommer de senare att betraktas som uteslutande mänskliga institutioner.

Denna klyvning är roten till det som ofta kan ses i evangelisk kristendom: Ett ideal kan inte gripa människor om det saknar förankring i verkligheten, och en kyrkoorganisation kan inte entusiasmera, om den har tappat bort sin religiösa idealitet. Klyvningen strider också mot trons grundsyn. Tron ser det ”överhistoriska” i historien och ser därför också den helige Andes skapelse i de levande historiska kyrkosamfundet.

KYRKAN I KYRKOORGANISATIONERNA

Varken identifikationens eller klyvningens väg är trons väg. Tron ser i stället Kristi kyrka som levande och närvarande i de historiska kyrkosamfundet, ser dessa som grenar i den enda, heliga och allmänliga kyrkan. Detta sker till den grad de är Andens skapelse och därför att Anden genom nådens medel bygger upp Kristi kyrka. De historiska kyrkoorganisationerna är av denna anledning något mycket mer än mänskliga institutioner. De har sin mycket

mänskliga sida, men de har också en gudomlig sida. Det som ger de historiska kyrkoorganisationerna deras kyrkokaraktär är Andens genom nådemedlen kyrkobyggande verksamhet – ingenting annat.

Det yttre ögat ser de mänskliga institutionerna och ingenting annat. Men trons öga ser djupare. Det ser de gudomliga krafter som är verksamma i själarnas värld. Det skröpligt mänskliga i kyrkoorganisationerna försvinner inte, utan framträder ännu tydligare i trons ljus. Men trots detta ser tron Kristi kyrka, de heligas samfund, på väg att bli till och förverkligas, i och genom de historiska kyrkoorganisationerna.

Att försöka frigöra Andens skapande från de historiska kyrkoorganisationerna är en verklighetsflykt. Just genom att trons idealistiska sätt att se får en fast förankring i den historiska verkligheten, kan kyrkan vara både organism och organisation.

OLIKA KYRKOTYPER

Tre olika typer av kyrkoorganisationer kan – som nämnts ovan – identifieras: den *institutionella*, den *föreningskyrkliga* och den *evangeliska*.¹⁰ Vi syftar här på grundläggande principer i en kyrkoorganisation. Det är inte fråga om att klassificera organisationerna, utan om att identifiera samfundsprinciper, som kan finnas i olika grad i olika kyrkoorganisationer.

1. Enligt den *institutionella* typen är kyrkan ett fast, hierarkiskt organiserat nådesinstitut. Den institutionella organisationen ses som en

förutsättning för den gudomliga nådens möjlighet att verka. Andens skapande verksamhet görs beroende av en viss (absoluterad) organisationsform.

2. Den *föreningskyrkliga* typen kännetecknas av att man lägger kravet på ett uppenbart kristet liv som grund för kyrkoorganisationen. Denna tänker man sig *utgör* en förening av dem som gjort likartade religiösa erfarenheter.¹¹ Kyrkoorganisationen präglas här av intimitet och slutenhet, men också av exklusivitet. Kyrkans existens görs beroende av en viss (absoluterad) organisationsform.

3. Den *evangeliska* typens kyrkoorganisation vill vara ett uttryck för evangeliets egen verksamhet, när detta söker att på en gång nå så brett och så djupt som möjligt. De enda gränser som sätts för denna typ av kyrkoorganisation, är de som Anden sätter upp. Kyrkoorganisationen som sådan ses som helt stående i Andens tjänst och den avgörande principen är, att den ska vara sådan att den i varje situation bäst kan vara till nytta för evangeliets verksamhet.

Den evangeliska kyrkotypen ger det tydligaste uttrycket åt kyrkans allmänlighet.

DEN INSTITUTIONELLA

Den institutionella kyrkotypen ser kyrkan som ett nådesinstitut som förvaltar och förmedlar den gudomliga nåden till den frälsningsbehövande mänskligheten. Till sin struktur har kyrkoorganisationen en universalistisk princip; den syftar till att nåden ska nå så långt som möjligt och omsluta och genomtränga hela det mänskliga livet.

Det avgörande för denna kyrkotyp är emellertid att nådens verkan är beroende av att den förvaltas av det legitimitet vigda prästerskapet. Denna princip kan motiveras på olika sätt – i den romerska kyrkan med hänvisning till påven som bärare av auktoritet eller med hänvisning till en gudomlig instiftelse av ämbetet och den

apostoliska successionens auktoritet. Med denna grundsyn följer två konsekvenser, dels att kyrkoorganisationen får en rättslig auktoritet eftersom sakramentens giltighet är beroende av ämbetets giltighet och dels att sakramenten blir det dominerande nådededlet.

Denna kyrkotyp har sin styrka i den fasthet och slutenhet som dess organisationer är byggda på. Likaså har den en förmåga att göra det kristna andelivets kontinuitet levande, djupast sett genom att framställa den gudomliga nåden som den kyrkobyggande makten. Så långt överensstämmer den med tron, men när nådens verkan blir underställd ämbetets giltighet i en viss form, strider den mot trons principer. Alla organisationsformer, från trons synpunkt sett, måste betraktas helt och hållet som tjänande organ för Anden samt värderas efter i vad mån de förmår att tjäna Andens kyrkobyggande verksamhet.

DEN FÖRENINGSKYRKLIGA

Det avgörande kännetecknet för den föreningskyrkliga typen är att kyrkoorganisationen formas och består som en förening av människor, som gjort likartade religiösa upplevelser. Det är inte bara så att kyrkoorganisationen använder föreningstanken – den kan finnas i de båda andra kyrkotyperna också – utan att kyrkan *utgörs* av en sådan förening. För medlemskap i kyrkoorganisationen krävs ett uppenbart och för alla påtagligt kristet liv.

Denna kyrkotyp är besjälad av ett synnerligen starkt samfundsintresse. Den vill förena de kristna i ett så intimt slutet samfund som möjligt. Den syftar till en mera koncentrerad och homogen organisation än de andra kyrkotyperna. Denna slutenhet vill man förverkliga, genom att bevaka att kyrkoorganisationens medlemmar verkligen gjort likartade kristna erfarenheter. Den föreningskyrkliga typen har sin styrka i den slutenhet och intimitet som här präglar organisationen, samt genom att hävda

En kyrkoorganisation som är buren av den rena evangeliska principen ska allra mest frukta att stänga dörren för någon, som kunnat ta emot, om det så vore bara en smula av Guds rika bord.

att uppgiften för kyrkoorganisationen är att i möjligaste mån realisera "de heligas samfund".

Ju mera andra kyrkoorganisationer visat tendenser att stelna i ren institutionalism, desto mer har de föreningskyrkliga organisationerna betytt en hälsosam reaktion och utgjort grund för väckande och livgivande impulser. Å andra sidan har denna styrka förbundits med och hämmats av en exklusivitet, som innebär en klar begränsning av den kristna kyrkoidéns universalistiska princip.

Föreningskyrkotypens andliga uniformitet rymmer inom sig frön till en ständigt fortgående splittring. Ju mer man vill hävda den ledande principen och vaka över kravet på gemensamma andliga upplevelser, desto lättare splittras organisationen inför uppträdande olikheter. Det visar sig också, att där den föreningskyrkliga principen dominerar, och organisationen uppnår någon större utbredning eller livslängd, antingen splittras den eller modifieras de grundläggande principerna under inflytande från andra kyrkotyper.

DEN EVANGELISKA

Den evangeliska kyrkotypen vill låta organisationens struktur präglas av den gudomliga, universellt syftande nåden som den kyrkobyggande makten. Kyrkans byggnad vill genom själva sin konstitution predika Guds kärlek som söker alla, innan någon sökt honom. Den vill vara ett uttryck för det evangelium som söker att på en gång, nå så brett och så djupt som möjligt. En kyrkoorganisation som är buren av den rena evangeliska principen måste i allt

den gör och säger, gestalta den öppna fadersfamns karaktär. Den ska allra mest frukta att stänga dörren för någon, som kunnat ta emot, om det så vore bara en smula av Guds rika bord. Evangeliet har många olika vägar till ett människohjärta och det finns många grader och stadier, när det gäller den makt som Kristus utövar i själarnas värld.

En kyrkoorganisation av denna typ värjer sig därför av principiella skäl mot att försöka dra upp fasta gränser kring organisationens medlemmar. Den vet inte av några andra gränser än dem som sätts upp av evangeliets makt att verka. I detta avseende står den evangeliska kyrkotypen i stark kontrast till den föreningskyrkliga.

Den evangeliska kyrkotypen står också i ett uppenbart motsatsförhållande till den institutionella typen. Inte så att den institutionella sidan är oviktig, men det institutionella måste ha en tjänande ställning. Det har sin plats i den mån det står i tjänst hos Andens skapande verksamhet. Det är också grunden för det kristna ämbetet. Nådemedlens verkan har inte sin grund i ämbetets legitimitet, utan ämbetet har sin grund i nådemedlens verkan.

Den evangeliska kyrkotypen är därför på en gång respektfull och fri gentemot allt vad organisation heter. Den ställer sig respektfull till alla former, som visar sig ha kunnat vara redskap för Andens skapande verksamhet. Men den förespråkar inte – än mindre kräver – någon bestämd organisationsform som den för alla tider enda möjliga. Den måttstock, efter vilken all organisation bedöms är, huruvida

ELM och dess föregångare har organiserat sig som föreningar, som inte gör några anspråk på att svara mot den kallelse som en kyrkoorganisation behöver göra.

den i varje situation *bäst förmår att tjäna* evangeliets skapande verksamhet, när denna försöker att på en gång nå så brett och så djupt som möjligt.

EN ENDA ALLMÄNNELIG KYRKA

Om man studerar de ovan beskrivna kyrkotyperna utifrån deras förmåga att ge uttryck åt kyrkans allmänlighet, är det tydligt att den evangeliska kyrkotypen gör detta tydligast. Detta beror på att de andra typerna på olika sätt har bundit Andens verksamhet vid en specifik organisationsform. Detta dömer inte ut dessa kyrkotyper som värdelösa; syftet med denna utredning syftar inte till någon värdering utan ett klarläggande av olika principer.

Dessutom, att tala om att vissa kyrkotyper skulle ha vissa brister, betyder inte att det hindrar dem från att vara redskap för Andens skapande verksamhet. I jämförelsen ligger ännu mindre att de faktiska evangeliska kyrkoorganisationerna skulle på ett fullkomligt sätt ha lyckats omsätta kyrkans allmänlighet i praktiken. Det går inte att sätta ett likhets-tecken mellan den evangeliska kyrkotypen och de faktiska evangeliska kyrkoorganisationerna, utan de har inslag av än den ena, än den andra typen.

Så långt Aulén i sammanfattning.

FÖRENING OCH KYRKA

Hur förhåller sig den lågkyrkliga lekmanarörelse, som ELM utgör, till dessa kyrkotyper? Vad kan vi lära oss av dessa, och hur kan vi bäst vara redskap för Kristi kyrkas tillväxt?

SOM FÖRENING

Det första svaret är, att vi förhåller oss inte alls till dessa kyrkotyper. ELM och dess föregångare har organiserat sig som föreningar, som inte gör några anspråk på att svara mot den kallelse som en kyrkoorganisation behöver göra. Föreningar har bildats av människor som återupptäckt djupet i bibelordet och drabbats av missionens vision och kallelse. Syftet har varit att bejaka kallelsen att förkunna Kristus när och fjärran. ELM och ELM-föreningar har alltså inte varit föreningskyrkliga organisationer i Auléns mening; de är inga kyrkoorganisationer över huvud taget. Detta har haft den följderna att man inte har behövt ägna sin kraft åt kyrkoorganisatoriska frågor, utan har kunnat koncentrera sig på Ordets förkunnelse och missionen.

Föreningar, lokala, regionala eller nationella, har inte annat än undantagsvis haft någon formell relation till någon kyrkoorganisation¹². Däremot har enskilda föreningsmedlemmar i stor utsträckning varit medlemmar också i Svenska kyrkan och i varierande omfattning verkat i sina lokala församlingar eller på olika nivåer inom kyrkopolitiken. Några har varit medlemmar i en friförsamling. Det har alltså varit en relation förening–kyrka på individnivå, men däremot inte på organisationsnivå – organisationerna emellan.

När detta är fastslaget kan vi ändå ha något att lära oss, särskilt av den föreningskyrkliga typen. En väckelserörelses medvetande om ”gemensamma religiösa upplevelser” är en naturlig del av dess identitet. Denna måste dock

balanseras med insikten om att Anden kan verka på olika sätt i olika tider och med olika människor. Den får heller aldrig sättas upp som ett uttalat eller outtalat krav för medlemskap eller gemenskap. Min uppfattning är att ELM-rörelsen tidvis har haft mer eller mindre uttalade krav på "gemensamma religiösa upplevelser" eller ett visst språkbruk, men tack vare nya influenser från nya generationer och kontakter med andra bekännelsefroga grupper, har kommit till insikt om att samma sanning kan uttryckas på olika sätt i olika traditioner. Risken att sätta upp sådana krav föreligger i varje generation.

I ELM-rörelsens barndom i mitten på 1800-talet var man mycket inkluderande när det gäller vilka uppfattningar man fick ha, såvida man inte offentligt drev sådana som stod i strid mot den etablerade läran. Till exempel användes predikanter med en icke-luthersk dopsyn att predika, såvida de inte drev dopfrågan.¹⁴ Denna öppenhet vändes i någon mån till sin motsats under andra hälften av 1900-talet med rester in på 2000-talet, med försök till strikt tillsyn över föreningar och predikanter som inte på varje punkt kunde bevisas ha "rätt" ståndpunkt. Föreningskyrklighetens princip med längtan efter identitet mellan den synliga och osynliga kyrkan ligger alltid snubblande nära en föreningsbaserad rörelse.

SOM FÖRSAMLING

Inom de evangeliska lågkyrkliga väckelserörelserna har strävan mot församlingar av föreningskyrklig karaktär alltid legat latent. På Rosenius tid fanns bl.a. de s.k. *Norrlandsseparatisterna*, som ville gå ur den etablerade kyrkan, vilket Rosenius med kärlek och många ord argumenterar emot. *Waldenström* fick många med sig när striden om försoningsläran stod på 1870-talet och Missionsförbundet bildades – kanske inte minst för att han "framträdde som frikyrkoidéernas målsman".¹⁵ 1960- och

-70-talens avknoppningar av s.k. *bekännelsekyrkor* i strävan mot "rena" församlingar var utskott på samma stam.

Idag är argumentationen en helt annan, men det finns en tydlig strävan mot att forma något som skulle kunna kallas *föreningsförsamlingar* idag. Detta är en process som pågått i ett par generationer, då missionsföreningen för många medlemmar har blivit den enda andliga mötesplatsen. När nya generationer tar över ledarskapet ser man det följdriktigt att ta steget fullt ut och forma församlingsliknande organisationer. Det är naturligtvis varje förenings rätt att i demokratisk ordning besluta så, men det är viktigt att vid ett sådant beslut vara medveten om riskerna med den föreningskyrkliga typen, enligt Auléns utredning ovan, det vill säga att exklusiviteten riskerar att verka utestängande och genera splittring. Vidare riskerar den ursprungliga enkla och tydliga målbilden för föreningen – Ordets förkunnelse och mission – att grumlas av allehanda ordningsfrågor som behöver beslutas och hanteras i en församling.

FÖRENING I FÖRSAMLING

Den pietistiska väckelserörelsen, som växte fram i Tyskland, använde begreppet "den lilla kyrkan i den stora". Man förespråkade konventiklar, samlingar som vi idag kanske skulle kalla hemgrupper eller stugmöten. Aulén kritiserar detta ovan, för att det fått organisatoriska, avgränsande konsekvenser. Men den lilla kyrkan i den stora ska inte främst ses ur ett organisatoriskt perspektiv, utan ur ett organiskt – kyrkan är en levande växt, grenar i ett vinträd. Många krafter strävar i olika tider för att skilja ut den lilla kyrkan från den stora, vilket är olyckligt av två skäl. Det första är att den stora kyrkan riskerar att dräneras på andligt innehåll och idealism. Det andra är att den lilla kyrkan blir så fylld av samma idealism, att den splittras sönder i olika falanger.¹⁶ Endast

i en organisk integration i den större gemenskapen kan den lilla gemenskapen bli ett salt och ett ljus.

Vår vision borde vara att de lågkyrkliga väckelserörelserna skulle kunna förbli en organisk del i den stora världsvida kyrkan, som bidrar till det djup, som den evangeliska kyrkotypen vill åstadkomma, men så ofta förlorar i sin strävan efter bredd. Delvis kan denna förlust förklaras av otydlighet kring de evangeliska kyrkofädernas definition att kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas.¹⁷ Så är fallet för Aulén. Men kyrkohistorien visar också många exempel på hur kyrkans huvudfåra kan stelna, men en sidofåra av liv bryter fram och blir till välsignelse för hela kyrkan.

För det syftet kan vi som rörelse behöva uttryckligen bejaka och betona karaktären av det provisoriska och kalla de lågkyrkliga lekmanarörelserna för ett "litet tabernakel i den stora kyrkan". Vi bygger inte permanenta strukturer utan väljer enkla former som för tillfället stödjer Kristi kyrka. Det är viktigt att vi som en konventikel- och lekmanarörelse kan hålla fast att vår kallelse skall förverkligas även i förhållande till och i tjänst för de kyrkoorga-

nisationer som vi kan tillhöra – inte att i egen själtillräcklighet skapa någon ny kyrkoorganisation. Det upplevs av många som "halvt" och "provisoriskt", men det är som det en gång uttrycktes, "ett välsignat provisorium", som tjänat Guds rike i över 150 år.¹⁸

ORGANISATION OCH ORGANISM

Kyrka – begreppet används om både organisationen och organismen. Organismen, den levande gemenskapen med Kristus, är det absolut viktigaste. Den finns där "evangeliet rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas". Men den stödjande organisationen är inte oviktig. Väl utformad kan den stödja organismen, olämpligt utformad kan den bli till hinder. Auléns kyrkotyper kan hjälpa oss att förstå hur olika kyrkoorganisationer fungerar. Men för de lågkyrkliga konventikel- och lekmanarörelserna menar jag att den primära kallelsen är att fortsätta att fokusera på Ordets förkunnelse och mission och därigenom bli till tjänst för Kristi kyrka på jorden.

Per Runeson

Professor i datavetenskap, Lund

---

1 Augsburgska bekännelsen, art. VII.

2 Aulén, Gustaf, 1879–1977, teolog och biskop. Aulén var 1913–33 professor i systematisk teologi vid Lunds universitet, 1933–53 biskop i Strängnäs och därefter verksam som författare i Lund. Källa NE.

3 Gustaf Aulén, *Den allmänliga kristna tron*, Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag, Stockholm, tredje upplagan 1931.

4 Artikel författaren delar *inte* Auléns syn i sanningsfrågan (se t.ex. Per Staffan Johansson, *Rotad för livet*, s. 137) men menar att hans framställning i denna sak kan vara nyttig för vår reflektion.

5 Aulén benämner detta "kyrkosamfund".

6 Aulén benämner detta "Andens samsamfundsbärande verk"

7 Aulén skriver "därför att och så till vida de är skapelser..."

8 Aulén skriver "absoluterad organisation"

9 Dogmen "extra ecclesiam nulla salus" (utanför kyrkan ingen frälsning) gäller fortfarande, men fick i andra Vatikanconciliet en mer flexibel tolkning.

10 Aulén betecknar den institutionella typen "hierarkisk-insti-

tutionalistisk".

11 – Eller möjligen en förening av dem som håller fast vid vissa grundläggande principer? Aulén skriver "uppgår i en förening...".

12 Det är värt att notera att också relationerna mellan olika missionsföreningar varit personbaserade i hög grad. Till exempel var aldrig Nordöstra Skånes Missionsförening och Hässleholms Lutherska Missionsförening anslutna till Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Se vidare Christina Nilsson, "ELM Syds förhistoria – en väckelses idéer och allianser", *Begrunda* 2-2008, s. 20–27.

14 Christina Nilsson, *ELM Syds förhistoria – en väckelses idéer och allianser*, *Begrunda* 2-2008, s. 20–27.

15 Hässleholms Lutherska Missionsförenings 75-årskrift, s. 45.

16 Ett liknande mönster kan enkelt identifieras bland politiska rörelser på vänsterkanten.

17 Augsburgska bekännelsen, art. VII.

18 Arthur Einarsson i ett föredrag om väckelserörelsens historia på 1980-talet.

På ett eller annat sätt predikad

– om oavsiktliga kristusvittnesbörd i det fjärde evangeliet

Vi tänker oss kanske ofta ett vittnesbörd som en överlagd, medveten handling. Så behöver emellertid inte vara fallet när Gud griper in i historien. Vid ett studium av evangelieframställningen hos Johannes är inslaget av ofrivilliga vittnesbörd påtagligt – i sig ett tecken på att initiativet är Guds?

INLEDNING

Det fjärde evangeliet är skrivet med ett bestämt mål. ”Men dessa [tecken] har blivit nedskrivna, för att ni skall tro att Jesus är Messias, Guds Son, och för att ni genom att tro skall ha liv i hans namn” (Joh. 20:31). Syftet är att visa vem Jesus är och skapa tro på honom.¹ Att begränsa evangelistens syfte till att gälla bara de under, som i evangeliet kallas ”tecken”, gör inte evangeliet rättvisa. Det är tvärtom det genomgående och överordnade ändamålet med hela skildringen.² Johannes evangelium är fyllt av under, samtal och tal, händelser och möten, med det uttalade syftet att förkunna vem Jesus är och leda till tro på honom. Men det finns också en rad mer dolda vittnesbörd; *personer* som ofrivilligt, utan avsikt, vittnar om Jesus som Messias, *omständigheter* som pekar ut eller lyfter fram Jesus och tillfällen då man nästan kan ana en, inte ödets men väl Guds, *ironi*.³ Några av dessa *oavsiktliga* messiasvittnesbörd – där det inte funnits en intention att vittna om Jesus – ska vi lyfta fram i denna artikel.

PROLOGEN

Inledningen till Johannesevangeliet fascinerar med sitt väldiga perspektiv. I några meningar spänner den från Jesu pre-existens och skapelsens morgon till inkarnationens mysterium och Döparens framträdande som vägröjaren. Jesus, beskriven som *Ordet*, har inte bara varit närvarande vid skapelsen, utan evangelisten säger uttryckligen: ”Genom honom har allt blivit till, och utan honom har inget blivit till, som är till” (Joh. 1:3). Detta påstående innebär att allt skapat i sig vittnar om Jesus. På samma sätt som ett barn bevisar sina föräldrars existens eller en god kaka förutsätter en konditor så pekar skapelsen genom sin existens på honom genom vilken den kommit till.

Redan i följande verser kontrasterar dock Johannes sin starka och ljusa inledning. ”I honom [Ordet] var liv, och livet var människornas ljus. Och ljuset lyser i mörkret, och mörkret har inte övervunnit det” (Joh. 1:4–5). Samtidigt som allt skapat – genom sin existens – vittnar om Jesus så finns det ett mörker. Mörkret är en följd av syndens intrång, av skapelsens förstörelse och mänsklighetens avfall. När Jesus kommer till världen som livets ljus så framträder han mot bakgrund av mörkret, som därför oavsiktligt framhäver ljuset. Ett stearinljus som tänds mitt på ljusa dagen syns knappast, men om samma låga finns i ett mörkt rum gör ljuset stor skillnad.

DET NYA VINET

Johannes skildrar inte så många under som de andra evangelisterna, men Johannes lyfter tydligare fram de under – eller tecken som han kallar dem – som inkluderas i berättelsen.⁴ Vid det första undret i evangeliet rycker Jesus in och räddar en bröllopsfest från fiasko (Joh. 2:1–12).⁵ Ansvarig på festen är en värd, men denne är omedveten om att Jesus förvandlat flera hundra liter vatten till vin och när tjänarna ber honom prova av vinet blir han förvånad och säger till brudgummen: "Varenda människa sätter först fram det goda vinet, och det som är sämre när gästerna börjar bli druckna. Du har sparat det goda vinet ända till nu" (Joh. 2:10). Det är en anklagelse mot brudgummen, men blir på ett djupare plan ett vittnesbörd om Jesus som ger det bästa i sin tid. Med Jesu ankomst har något nytt brutit in i tiden och tecknet visar "att det som Jesus gör överträffar alla förväntningar".⁶

KUNNIG, EJ LÄRD

Johannes skildrar många konfrontationer mellan Jesus och olika judiska grupper.⁷ Vid några av tillfällena förundras motståndarna över Jesu undervisning. I det sjunde kapitlet har Jesus gått upp till Jerusalem i samband med lövhyddohögtiden. Halvvägs in i högtiden börjar Jesus undervisa på tempelplatsen och reaktionen är intressant. "Judarna blev förvånade och sade: "Hur kan han känna Skrifterna, han som inte har studerat?" (Joh. 7:15). Frågan innebär dels ett erkännande av att Jesus är kunnig i Skrifterna – vårt Gamla Testamente – och dels blir den ett ofrivilligt vittnesbörd om Jesu himmelska förflutna.⁸ Han som själv är Ordet känner Skrifterna, inte som resultat av studier, utan för att de är hans ord.⁹

I anslutning till besöket i Jerusalem, dit Jesus kommer under dödshot, verkar också de judiska ledarnas inaktivitet för en del invånare mana till eftertanke (Joh. 7:1). "Är det

inte den mannen som de vill döda? Nu talar han öppet, och de säger ingenting till honom. Har då rådsherrarna verkligen blivit övertygade om att han är Messias?" (Joh. 7:26) Till slut skickar man tempelvakter för att gripa Jesus (Joh. 7:32). Man kan ana en humoristisk vändning i Johannes berättelse när de utsända vakterna kommer tillbaka och utbrister: "Aldrig har någon människa talat som han" (Joh. 7:45–46).¹⁰

DEN SOM INTE VISSTE AV SYND

Vid ett annat möte mellan Jesus och hans meningsmotståndare utnyttjas en kvinna som begått äktenskapsbrott (Joh. 7:53–8:11). "Kvinnan är ett medel för något annat. Men det är inte kvinnan som står inför rätta utan Jesus."¹¹ Man vill tvinga Jesus att antingen gå emot vad Mose befallt eller utsätta kvinnan för en smärtsam och förnedrande död, som dessutom gick utanför den rättsskipning den romerska ockupationsmakten tillät judarna att utöva.¹² Syftet är att få "något att anklaga honom för". Jesu motståndare hade inget att lägga honom till last. Jesus verkar först inte så intresserad av att svara, men sedan ställs de anklagande plötsligt sida vid sida med den olyckliga kvinnan. "Den som är utan synd må kasta första stenen på henne" (Joh. 8:7). Lagivrarna uppvisar god självkänedom, de vet att de själva inte uppfyllt lagens alla krav. "När de hörde detta gick de därifrån, den ene efter den andra, de äldste först, och han blev lämnad ensam kvar med kvinnan som stod där" (Joh. 8:9). När de lämnar platsen avger de ett oavsiktligt vittnesbörd om Jesus, de har fortfarande inget att anklaga honom för. Den ende på plats utan skuld är Jesus.¹³

SE, MEN INTE SE

Ännu ett under, ett tecken, som Johannes återger finner vi i början av det nionde kapitlet.¹⁴ Lärjungarna frågar Jesus om en mans blind-

het beror på hans eller hans föräldrars synd.¹⁵ Jesus avfärdar deras direkta koppling mellan sjukdom och synd, men låter också sjukdomen – något i sig ont – framstå som en möjlighet för att Guds godhet ska uppenbaras.¹⁶ Och han ger den blinde synen åter (Joh. 9:1–7).

Men Jesu handlande i kärlek gentemot mannen väcker reaktioner bland grannar och bekanta. De för honom till fariséerna, som reagerar negativt, eftersom helandet utförts på sabbaten, vilket enligt dessa inte var tillåtet. Man tycks stå inför en olöslig ekvation: Jesus har uppenbarligen gjort ett tecken, även om man försöker ifrågasätta att mannen verkligen varit blind, men samtidigt har han brutit mot (deras tolkning av) lagen. De uppmanar den tidigare blinde: "Ge Gud äran! Vi vet att den mannen är en syndare" (Joh. 9:24).

"Det finns en ironi i uppmaningen att den botade skall *ge Gud äran*, eftersom varje läsare av evangeliet vet att det är precis det han gör – i motsats till dem som uppmanar honom att göra det."¹⁷ Motståndarna letar efter den svaga länken i händelseförloppet, men till slut kommer mannen med en motfråga, inte utan sarkasm: "Jag har redan sagt det [hur Jesus öppnade hans ögon], men ni har inte hört på. Varför vill ni höra det en gång till? Kanske ni också vill bli hans lärjungar?" (Joh. 9:27) Med hela sin grundliga undersökning har de bara klarlagt vad som verkligen skett – att Guds gärningar uppenbarats på mannen genom ett tecken av Jesus (Joh. 9:3). Men de *ser* inte, utan kör ut mannen (Joh. 9:34).¹⁸

VÄCKT VITNE

Bland Jesu nära vänner fanns Marta, Maria och Lasarus, tre syskon som bodde i Betania, inte så långt från Jerusalem. Systrarna sände vid ett tillfälle bud efter Jesus på grund av att Lasarus låg svårt sjuk (Joh. 11:3). När Jesus nås av nyheten säger han: "Denna sjukdom skall inte sluta med döden. Den är till Guds ära, så att

Guds Son blir förhärliagd genom den" (Joh. 11:4).¹⁹ Varje sjukdom är en följd av syndens intrång i Guds goda skapelse, men samtidigt kan en sjukdom alltså få tjäna som bakgrund för att förhärliiga Gud.²⁰ Jesus har inte bråttom att komma till Betania, utan dröjer två dagar innan han beger sig dit. Under tiden dör Lasarus. Men också hans död ska bli ett vittnesbörd, ett tecken. Jesus säger till lärjungarna: "Lasarus är död. Och för er skull är jag glad att jag inte var där" (Joh. 11:15).

I Betania sörjer man Lasarus. Många judar har strömmat till för att visa sin sympati och omsorg om de båda systrarna. Marta och Maria tar emot Jesus och båda visar honom stort förtroende, samtidigt som de undrar varför han inte gripit in, varför han inte kommit tidigare. Också bland folket hörs frågan: "Kunde inte han som öppnande ögonen på den blinde hindrat att Lasarus dog?" (Joh. 11:37)²¹

Jesus går till graven och säger att man ska ta bort stenen som blockerade ingången. Med hög röst ropar Jesus: "Lasarus, kom ut!" (Joh. 11:43) Och ut ur graven vandrar den tidigare döde Lasarus, fortfarande lindad i bindlar och med en duk för ansiktet (Joh. 11:44).²²

Detta *tecken* väckte reaktioner. Positiva reaktioner: "Många judar ... kom till tro på honom" (Joh. 11:45). "Ty för hans [Lasarus] skull lämnade många dem [överstepräster] och trodde på Jesus" (Joh. 12:11). "Alla som hade varit med honom när han kallade Lasarus ur graven och uppväckte honom från de döda, vittnade om detta" (Joh. 12:17). Men också starka negativa reaktioner. Överstepräster och de judiska ledarna beslutar att döda Jesus, men även Lasarus, på grund av folkets positiva inställning till Jesus (Joh. 11:46–53; 12:9–11).²³

DEN SANNASTE PROFETIAN DET ÅRET

På grund av Lasarus-incidenten sammankallar Jesu motståndare Stora Rådet. "Vad gör vi?" (Joh. 11:47)²⁴ Översteprästen Kajfas tar till

*Pilatus låter sätta upp en skylt:
'Jesus från Nasaret, judarnas konung'.
Anslaget står i bjärt kontrast till judarnas
eget påstående att de 'ingen annan
konung har än kejsaren'.*

orda: "Ni förstår ingenting. Inser ni inte att det är bättre att en man dör i folkets ställe än att hela folket dör?" (Joh. 11:49–50) Det var tänkt som en drastisk, men slutlig lösning på "problemet Jesus". Aldrig har väl någon varit så fel ute och ändå haft så rätt som Kajfas. I en kort mening lyckas han – oavsiktligt – sammanfatta hela Guds räddningsplan för mänskligheten.²⁵ En för alla – alla i en. Evangelisten Johannes kan inte låta bli att kommentera översteprästens omedvetna profetia och han återkommer även senare i evangeliet till denna (Joh. 11: 51–52 och 18:14).

DEN MAKTLÖSE MAKTHAVAREN

Av evangelisterna är Johannes den som ägnar den romerske landshövdingen Pilatus störst utrymme.²⁶ Pilatus var ansvarig för att upprätthålla lag och ordning i den romerska provinsen Judéen, med särskild betoning på det senare.²⁷

I processen mot Jesus förs han av de judiska ledarna till Pilatus med önskan om en dödsdom (Joh. 18:31). Pilatus tar sig tid att förhöra Jesus, att samtala med honom, och slår fast att han är oskyldig. "Jag finner honom inte skyldig till något brott" (Joh. 18:38).²⁸ Det är ett viktigt vittnesbörd från en "utomstående" makthavare.²⁹ Det är inte någon brottslig

handling – från Jesu sida – som leder fram till dödsdomen, utan påtryckningar, realpolitik och en domare som inte står emot trycket.³⁰

Men samtidigt får Pilatus – oavsiktligt – vittna om Jesus ännu en gång. Över huvudet på den korsfäste låter Pilatus sätta upp en skylt. På tre olika språk anges på skylten: "Jesus från Nasaret, judarnas konung" (Joh. 19:19–23). Kanske kan man se det som en sista "protest" från Pilatus sida mot de judiska ledarna. Som sådan är den tämligen patetisk. Men Pilatus har med anslaget förkunnat en evig sanning som står i bjärt kontrast till judarnas eget påstående att de "ingen annan konung [har] än kejsaren" (Joh. 19:15).³¹

SOLDATERNA

Under processen mot Jesus och hans korsfästelse, möter vi fler antydningar om Jesu verkliga identitet och uppdrag från människor som själva endast tror sig håna eller förnedra Jesus. "Soldaterna flätade en krona av törne och satte på hans huvud och klädde honom i en purpur-röd mantel. De ... sade: 'Var hälsad, judarnas konung!'" (Joh. 19:2–3) Det som gjordes för att förnedra och plåga Jesus var grova saker – och för dem finns inget försvar – men det finns ett drag av ironi i evangelistens skildring.³² "Jesus är ju den som soldaterna hånar honom

för att vara.”³³ Soldaterna visste inte att de framför sig hade den kung som just genom sin död skulle komma att regera för evigt.

Ett lika ofrivilligt vittnesbörd får vi lite senare då soldaterna som korsfäst Jesus delar hans kläder mellan sig. Det var en löneförmån de hade och samtidigt ytterligare ett sätt att förödmjuka den dömda. Medan den korsfäste avklädd plågas på korset, delar man upp hans sista ägodelar, och livklädnaden som var mest värd drar man lott om. Många hundra år tidigare hade David skrivit: ”De delar mina kläder mellan sig och kastar lott om min klädnad” – samma psalm som Jesus (enligt Matteus och Markus) citerar på korset (Ps. 22:19).³⁴ Skriften vittnar om Jesus och Skriften får sin uppfyllelse, ibland genom goda människor, ibland genom onda.

AVSLUTNING

Hela Johannesevangeliet är skrivet med det uttalade syftet att göra läsaren troende (Joh. 20:30–31). Johannes är en medveten berättare och använder kontraster i framställningen. Några exempel är ljus–mörker, jordiskt–himliskt, att ta emot vittnesbördet – att inte ta emot vittnesbördet.³⁵ Några av de oavsiktliga vittnesbörd vi lyft fram i artikeln kan beskrivas som *kontrast-vittnesbörd*. Tydligast är det redan i prologen där mörkret framhäver ljuset, men också i berättelsen om Jesus, motståndarna och äktenskapsbryterskan där det är de anklagandes synd som förtydligar Jesu syndfrihet.

Hos Johannes finns också en känsla för *ironi*. Jesu första tecken är att göra vin av vatten – och vin av en sådan kvalitet som nästan skapar osämja mellan bröllopsvärd och brudgum. När Lasarus kommer ut ur graven helt ”klädd som död” blir det ett vittnesbörd som väcker tro, och samtidigt en scen som måste teta sig ganska komisk. Ironin går också igen i konfrontationerna med judarna när de undrar hur Jesus kan känna Skrifterna utan studier och efter tecknet med den blindfödde mannen. Båda gångerna formuleras frågor till Jesu motståndare: Har ni också blivit övertygade? Vill ni också bli lärjungar?

En sista möjlig grupp är de tillfällen där det blir så tydligt att *historien ligger i Guds hand*. I prologen där det sägs att allt kommit till genom Jesus – och därför vittnar om hans existens. Men även Kajfas profetia, i hans egenskap av överstepräst, som är så exakt; Pilatus maktlösa maktutövande och soldaterna som hånar den kung de borde hylla och uppfyller Skriftens ord fullständigt omedvetet.³⁶

”Johannesevangeliet är ett rikt evangelium. Författaren är inte bara en tydlig berättare, han är också en medveten undervisare. Varje detalj i framställningen har sin mening.”³⁷

Erik J. Andersson

Missionär, teol.kand., Chiclayo, Peru

---

1 ”För Johannes tycks det framför allt vara två saker som driver honom. Han vill hela tiden besvara frågan om vem Jesus är. Och han vill att de som läser hans skrift skall vinnas i meningen komma till tro och fördjupas i tron.” LarsOlov Eriksson, *För att ni skall tro. Johannesevangeliet*, Libris, Örebro 2007, s. 231

2 Leon Morris *Jesús es el Cristo. Estudios sobre la teología de Juan*, Editorial CLIE, Barcelona 2003 (spansk översättning av *Jesus is the Christ*, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 1989), s. 15–16. Det finns också en direkt parallellitet mellan Joh. 20:31 och Joh. 3:16, där det handlar om Guds plan med Jesu

hela sändning.

3 Jfr Erikssons faktaruta ”Missförstånd och dubbeltydigheter” i Johannesevangeliet. Eriksson 2007, s. 90.

4 ”Jesu under i Johannesevangeliet ersätter eller kompletterar på sätt och vis de övriga evangeliernas liknelser om Guds rike eller himmelriket. Undren visar nämligen att riket nu kommit i Jesu person. Undren är tecken som synliggör det osynliga.” LarsOlov Eriksson *För att ni skall tro. Johannesevangeliet*, Libris, Örebro 2007, s. 53. Jfr också faktaruta ”Tecken och tro”, s. 95. Morris påpekar att tecknen som Johannes beskriver alltid har ett syfte som ligger bortom den faktiska händelsen,

- nämigen att undervisa om Gud, visa hur han handlar genom Jesus och utmana till respons i tro (Morris 2003, s. 24).
- 5 Jfr Keener: "I årtal skulle det skämtas om hur vinet tog slut under bröllopsfesten. Det vore en mindre skandal." Craig S. Keener *Comentario del Contexto Cultural de la Biblia: Nuevo testamento*, Editorial Mundo Hispanol, El Paso, Texas 2006, 3:e utg. (spansk översättning av *The IVP Bible Background Commentary. New Testament*, IVP, Downers Grove, Illinois 1993), s. 264 (min översättning från spanska).
  - 6 Eriksson 2007, s. 50
  - 7 Lite slarvigt, kan man tycka, skriver Johannes ofta bara "judarna", men man förstår av sammanhang att det oftast handlar om olika grupper eller konstellationer av motsståndare till Jesus i de ledande judiska skikten.
  - 8 "Jesus svarar att han har haft en lärare: sin far (7:16, jfr Ps. 119:99), [...] Idealet var att av sin far lära sig Shema, Toran och hebreiska. Jesu far här är – Gud." Craig S. Keener, *The Gospel of John. A Commentary*, Hendrickson Peabody, Massachusetts, 2005 (andra tryckningen), volym I, s. 713 (egen översättning).
  - 9 Jfr med berättelsen om den tolvårige Jesus i templet (Luk. 2:46–47).
  - 10 Jfr Eriksson 2007, s. 152 f. "Det är en rörande skildring. De som skulle gripa blir i stället så gripna att de lägger ner sina vapen. Att gripa eller gripas, det är hela skillnaden. Så vad griper oss?"
  - 11 Eriksson 2007, s. 157
  - 12 Jfr 3 Mos. 20:10 och 5 Mos. 22:22–24, resp Joh. 18:31. Jfr Josefus *Om det judiska kriget* 2:117. (Josefus verk på grekiska med engelsk parallell-översättning finns på <http://pace.mcmaster.ca/york/york/texts.htm>.)
  - 13 Jfr 2 Kor. 5:21.
  - 14 Joh. 9:1–8 med efterföljande samtal och möten i återstoden av kapitlet.
  - 15 Kopplingen mellan synd och sjukdom, och speciellt synd och blindhet, fanns i samtida judendom och är vanlig också i andra religioner (Keener 2005:I, s. 775, 777).
  - 16 Keener 2005:I, s. 778–779. Se också nedan i fotnot (22) till Lasarus sjukdom.
  - 17 Eriksson 2007, s 185
  - 18 "Motståndarna reagerar på mannens ironi med att ta sin tillflykt till förakt." Donald Guthrie "John" i G. J. Wenham, J. A. Motyer, D. A. Carson & R. T. France (redaktörer) *New Bible Commentary*, IVP, Leicester, England 4:e utgåvan, 9:e tryckningen 2004, s. 1046 (egen översättning). Se vidare "Om andlig blindhet" Eriksson 2007, s. 190.
  - 19 Jfr Joh. 9:3. "Det finns alltså någon slags mening även i denna situation, på liknande sätt som Jesus såg en mening i den blindföddes situation, 9:3. Det tecken Jesus kommer att utföra skall uppenbara vem han är." Eriksson 2007, s. 213
  - 20 "Syftet med Lasarus sjukdom var inte att den skulle 'sluta med döden'. [...] I stället skall sjukdomen visa Guds möjlighet att manifesteras sin härlighet (11:4, jfr 11:40), liksom i 9:3. Johannes undervisning om att lidande kan ge möjlighet för gudomligt ingripande förebådar betydelsen av Jesu egen död och uppståndelse." Keener 2005:II s. 839 (egen översättning).
  - 21 Jfr Joh. 9. Jfr också med rösterna vid Jesus korsfästelse att han skall rädda sig själv (Luk. 24:35–37 m. par.).
  - 22 "Den döde var insvept i långa remсор av tyg. Lindningen var mycket komplicerad: man lindade för att hålla lemmarna i läge och man band upp kinderna för att hålla munnen. För ansiktet lade man en särskilt kvadratisk duk. En sådan lindning av en levande person skulle göra det mycket svårt att gå." Keener 2006, s. 290 (egen översättning från spanska). Jfr Keener 2005:II, s. 850.
  - 23 Jfr Luk. 16:19–31 i berättelsen om den rike mannen och Lasarus. Kopplingen mellan Luk. 16 och Joh. 11 består inte främst i namnet Lasarus, utan i att Lasarus uppståndelse (i Joh. 11) bevisar det Jesus säger i Luk. 16:31: "Lyssnar de inte till Mose och profeterna, kommer de inte heller att bli övertygade om någon uppstår från de döda" (min kursivering).
  - 24 Man oroar sig för att förlora sin makt. "Det är inte längre en religiös fråga bara, nu är det också en politisk. Detta är maktens ständiga oro, att förlora sin makt. Ironiskt nog vet evangeliets läsare att det blev ungefär så som överstepräster-na och de skriftlärda befegade. År 70 efter Kristus jämnade romarna templet med marken." Eriksson 2007, s. 218. Jfr Keener 2005:II, s. 853.
  - 25 Se vidare avsnitt "Unintended truth (11:12–53)", Keener 2005:II, s. 856–857.
  - 26 Donald Guthrie 2004, s. 1061
  - 27 Se "Av vad Philo och i ännu högre grad Josephus berättar om Pilatus karaktär, förstär vi att varje form av motvilja att acceptera de lokala ledarnas rekommendation skulle vara mer av trots mot dem, än av iver för rättvisa" och vidare "Pilatus skulle vara mer bekymrad över att bevara freden – och sitt politiska anseende – än över någon slags icke-romersk kringvandrande filosof" (Keener 2005:II, s. 1105 o 1118, egen översättning).
  - 28 Jfr Joh. 19:4.
  - 29 "Pilatus svarade: 'Jag är väl inte jude'" (Joh. 18:35).
  - 30 "Men Jesu ord visar sig alldeles riktiga: Pilatus har ingen verklig makt. Han är själv fången." Eriksson 2007, s. 316, se också s. 320 om Pilatus nederlag.
  - 31 Jfr med judarnas reaktion i Tesselonika i Apg. 17:5–7: "Men judarna blev avundsjuka och tog med sig en del löst folk från gatan och ställde till upplopp och oroligheter i staden. [...] Men när de inte fann dem, släpade de Jason och några andra bröder till stadens styresmän och skrek: "Nu är de här också, de som har vänt upp och ner på hela världen, och Jason har tagit emot dem. De handlar alla mot kejsarens påbud och säger att en annan, en som heter Jesus, är kung" (min kursivering).
  - 32 Keener 2005:II, s. 1120
  - 33 Eriksson 2007, s. 315
  - 34 Matt. 27:46, Mark. 14:34
  - 35 Se vidare Eriksson 2007, s. 21, 70, m.fl. För en mer omfattande beskrivning se kapitlet "El dualismo juanino" (Den johanneiska dualismen), s. 329–344 i George Eldon Ladd *Teología del nuevo Testamento*, Editorial CLIE, Barcelona 2002 (spansk översättning av *A Theology of the New Testament: Revised Edition*, Eerdmans Grand Rapids, Michigan 1993).
  - 36 Ett tack till Henrik Birgersson för värdefulla synpunkter och korrigeringar. För det slutgiltiga innehåller i artikeln svarar artikelförfattaren.
  - 37 Eriksson 2007, s. 16.

Kyrkans möte med islam

Om förutsättningarna för dialog mellan kristna och företrädare för olika riktningar inom islam

Mission i muslimska länder uppfattas ofta vara förenad med stora svårigheter eller rent av oöverstigliga hinder. På flera missionsfält är islam en märkbar konkurrent till kristen tro. Det gäller exempelvis både Etiopien och Kenya. Den situationen har vi tidigare inte haft i Sverige. Men idag gör islams närvaro sig påmind på många håll i det gamla kristna Europa – även i vårt samhälle. Hur hanterar kyrkan i Sverige mötet med islam på hemmaplan? Artikelförfattaren, tidigare muslim, introducerar ämnet.

BETÄNKER MAN DEN RELATIVT korta tid och det relativt lilla antal troende genom vilka islam varit representerat i Sverige kan det hävdas att muslimerna lyckats påverka samhället mer än någon annan religiös grupp i modern tid. Detta kan man märka till exempel då man analyserar såväl den mediala beskrivningen av islam som de politiska lagändringar och beslut som skett på senare tid.

I media har islam framför allt blivit uppmärksammat då olika frågor såsom slöja, Muhammed-karikatyler, rondellhundar, muslimska skolor med mera varit aktuella. Den mediala behandlingen av islams tro och traditioner har fokuserat på den del av islam som ofta kallas för moderat islam. Denna beskrivs i termer av integrationsvilja, fredlig samexistens, demokrati och tolerans. De mer radikala och våldsamma grenarna av islam har man å andra sidan betecknat som sekteriska avvikelser från det sanna islam. Men detta förhållningssätt har

flera framstående orientalister kritiserat såsom varande alldeles för snävt. Man har till exempel pekat på avsaknaden av en djupare analys av korantexter som förespråkar våld i Guds namn samt efterlyst en historisk-kritisk utvärdering av islams tidiga period.

Emellertid verkar det som om den generellt sett positiva framställningen av islam i media haft motsatt effekt. Det finns tecken på växande islamkritiska tendenser hos befolkningen, som tenderar att se på muslimer som en homogen och våldsam grupp.¹ Positivt i sammanhanget är dock att religionsvetenskapliga företrädare har försökt motverka detta genom att tala om islam som en religion bestående av "islamer" (olika inriktningar på islam) där radikala, moderata, traditionella, feministiska, sufiska, reformistiska och ortodoxa idéströmningar är några av de riktningar som idag utgör världsreligionen islam.

Att kyrkan och de kristna är engagerade i frågor som rör islam och muslimer är inte förvånande. Båda trosriktningarna har genom århundraden, trots många likheter, varit konkurrerande i sin förkunnelse och sitt exklusiva frälsningsanspråk. Men trots ovan nämnda försök att lyfta fram en nyanserad bild av islam kan man observera att en del kristna fortfarande tenderar att se på radikal och militant islam som det verkliga islam, medan alla de

Det är befogat att fråga sig om radikala muslimer kan bli en del av det sekulära Sverige.

andra grupperingarna ses som mer eller mindre avfälliga eller sekulariserade. En tendens, som enligt min (personliga) uppfattning mer vittnar om en rigid bibelsyn än ger uttryck för en god kännedom om islam.

Det Sveriges kristna fortfarande verkar sakna är kompetensen att skilja mellan de olika grupperingar och influenser som utgör dagens islam. Det blir uppenbart när kristna ledare försöker föra debatt med moderata ledare för islam med hjälp av en retorik som är helt avpassad för radikal islam och på så vis förstärker muslimernas känsla av missförstånd.

Att radikal islam, historiskt sett, omfattat alla samhällsområden är väl känt för de flesta. Målet för dagens radikala förkunnelse har varit upprättandet av en islamisk stat, som i största möjliga mån ska efterlikna det samhälle vi finner under profeten Muhammets och de fyra kalifernas tid.² Det handlar om en islamisering eller återislamisering av samhällets alla områden, som familjeliv, utbildning, ekonomi, lagstiftning med mera. Ett sådant samhälle skulle vara reglerat helt eller delvis av islamisk rätt, där allt som uppfattas utgöra orättfärdighet och frestelser är förbjudet.

Övertygelsen att islam är en religion med både andliga, sociala och politiska anspråk har gjort att många muslimer kommit i konflikt med det västerländska sekulära samhället. I deras förståelse av islam finns det inte någon möjlighet att acceptera en privatisering eller sekularisering av religionen. Till och med de folkvalda lagstiftarna har ansetts vara omöj-

liga att acceptera eftersom de uppfattats som ersättare för den enda rätta lagstiftaren, nämligen Allah själv. Här har islams teologiska självförståelse spelat en stor roll, eftersom synen på Muhammed som både andlig lärare och som militär ledare och statsman varit en av grundidéerna i relationen stat–moské. Man har uppfattat det västerländska samhället som stridande mot islams väsen som praktisk och observant religion med ritualer och regler som omfattar hela människan.

Det är därför befogat att fråga sig om radikala muslimer kan bli en del av det sekulära Sverige. Det är också angeläget att fråga sig om muslimerna kan skilja mellan stat och moské och samtidigt förbli trogna sina skrifter och sin tradition. Dessa frågor bör, kan man tycka, engagera både kyrkan och det övriga samhället.

Intressant nog verkar dessa frågor vara icke-frågor för moderata muslimer, som i sin tolkning av islam inte ser någon spänning i vare sig korantexterna eller i islams historia rörande frågor kring relationen mellan stat och moské. Tvärtom finner vi inom denna grupp många varma förespråkare för både det sekulära samhället och de principer det vilar på. Professor Tariq Ramadan, verksam vid Oxford University, har till och med gått så långt att han gjort gällande att för första gången i dess historia kan islam – i Europa – praktiseras så som profeten Muhammed menade – tack vare Europas sekulära och humanistiska styrelseskick.

Än så länge har media valt att fullständig

utestänga röster som uppfattats som radikala genom att enbart ge utrymme åt moderata ledare. Frågan är dock om de senare bör uppfattas som de enda representanterna för islam i Sverige. Det vore minst sagt naivt att tro att radikal islam inte skulle vara representerad i Sverige då den globalt sett utgör cirka 15 procent av världens alla 1,3 miljarder muslimer.³

Till detta bör man lägga en annan aspekt, nämligen att vissa frågor knappast är lämpliga att diskutera utan religiösa perspektiv. Svenska medier borde av denna anledning inse att kristna, med sina erfarenheter och perspektiv, utan tvekan kan utgöra en värdefull resurs i dialogen med muslimer. Denna skissartade beskrivning av radikala och moderata idéer inom islam pekar på vikten av ett korrekt tillvägagångssätt i dialogen med muslimer.

Det finns många saker kristna kan samtala med muslimer om. Synen på Jesus, frälsningen, familjen, barnuppfostran, integrationen, rättigheter och skyldigheter i det sekulära samhället är några av de frågor man skulle kunna utbyta åsikter om. Samtidigt är det anmärkningsvärt att vissa kristna ställer sig undrande till om en dialog över huvud taget är möjlig. Tveksamheten kan dock i viss mån vara befogad då dialogens syften och mål inte alltid varit klart definierade. Att muslimerna dessutom inte alltid visat samma entusiasm att föra dialog med kristna minoriteter i sina ursprungsländer som att föra dialog med kristna i väst har inte underlättat saken.

Man måste alltså konstatera: muslimerna håller trots svårigheter på att bli en del av Sverige. Detta sker oavsett om kristna lägger märke till denna utveckling eller inte. Det är

högst sannolikt att islam framöver kommer att påverka Sveriges samhälle än mer och bli en seriös utmanare till kristen tro. En ung generation muslimer håller på att utbilda sig vid svenska universitet, vilket snart kommer att sätta sin prägel på debatten.

Dessutom kommer islams inbyggda vägran att acceptera sekularisering och privatisering att fortsätta göra sig påmind i både media och vardag.

Kyrkan skulle göra klokt i att prioritera dialogen med islam. Den borde lägga både ekonomiska resurser och engagemang på att bli bättre skickad att möta muslimernas utmaningar och behov. Mer än någonsin bör kyrkan vara tydlig med sitt budskap om frälsning i Jesus Kristus. Det är helt säkert att evangeliet är ett budskap som berör alla muslimer oavsett etnicitet, ideologisk tillhörighet eller kulturell bakgrund.

*Kyrkan
skulle göra
klokt
i att
prioritera
dialogen
med islam.*

Ferro Mehmedovic

Pastor och lärare, Malmö

---

1 Jfr den engelska undersökningen, The Westophobia Report, Occasional Paper No.1, September 1999, London Bible College, London.

2 Med de fyra kalifernas period anses tiden mellan år 632–661,

då kalifer Abu Bakr, Umar ibn al-Khattab, Uthman ibn Affan och Ali ibn Abi Talib var ledare.

3 Peter G. Riddell, Christians and Muslims, Inter-Varsity Press, 2004, Great Britain.

Tyckt och tryckt

Under denna vinjett görs klipp och kommentarer

DET SÅGS IBLAND att kristna skall hålla sig ifrån kulturen – inte ta del av vad de skriver och tänker som inte är kristna – i alla fall inte i kyrka eller missionshus. Naturligtvis är det riskfyllt att ta del av en spännande roman som är fylld av välargumenterad kritik av en eller annan sida av tron. Det fanns också bland de tidiga lärarna i kyrkan olika uppfattningar i frågan. Tertullianus och Cyprianus menade att den dåtida klasiska litteraturen inte borde citeras eller läsas, men de befann sig i minoritet. En okritisk attityd till kultur av vad slag det vara må kan dock inte rekommenderas. Men det är inte sällan som de som inte är kristna ser och formulerar sanningar som kan undslippa vår egen blick.

Kanske förvånar det någon att Fredrik Lindström, språkvetare, underhållare och programledare i TV, skulle tillhöra den kategorin. Han är i vår (2010) aktuell med en diktsamling. Han har också skrivit några tankeväckande söndagskolumner på Aftonbladets kultursidor. En sådan artikel har fått rubriken ”Vi är fundamentalister” (Aftonbladet, 25.10 2009). Det kan låta som en ovanlig bekännelse från en svensk kändis. Men det är inte ett skämt utan menat just som det är sagt. Han börjar annars artikeln med att konstatera att vi alla är religiösa:

”Religion håller som så mycket annat på att bli ett dom andra-begrepp, det vill säga något som vi tror andra har men inte vi. Många rationella västerlänningar förfasar sig över den makt tron har över folk här i världen. Den engelske forskaren Richard Dawkins har blivit ett slags ledargestalt för modernerna ateister och religionskritiker.

För mig är han den mest religiöse av alla.

Människan är nämligen religiös. Alltid. Alla. Ateister som kristna, agnostiker som muslimer och

så vidare. Religion handlar om tro – och den människa som inte tror på någonting finns inte.

Och ingen tror som Dawkins på den rationella och vetenskapsgrundade världsbild, som påstår att den är något annat än en religion. Den har ju inte något samfund! Än sen! Det ingår i dess trossatser att inte ha samfund. Tro som tro. Somliga tror på att Gud skapat världen för 6 000 år sedan. Andra tror på modern vetenskap. Och på att de ska jobba lite mindre nästa år och få mer tid för barnen.”

HÄR GER LINDSTRÖM uttryck för den mycket viktiga insikten att all människans kunskap bygger på tro. Utan en knippe grundantaganden existerar för människan ingen kunskap över huvud taget. Och som utgångspunkt måste vi erkänna att ateistens grundtro i princip är lika god som teistens och – vilket är Lindströms provocativa påpekande – tvärtom. Tro som tro. Tron är en nödvändighet för människan på grund av att hon är begränsad. Sen är det en annan sak vilken tro som har de bästa skälen för sig ...

När Lindström sedan fortsätter med att även dunka in påståendet att vi inte bara är religiösa och troende utan också fundamentalister undrar man om han tänker sig en framtid som banérförare för klassisk kristen tro. Det är dock att gå för långt. Han anser däremot att vi är ”demokrati- och individualismfundamentalister”. Med det menar han att vi är extremt stränga med det som vi tror på. Som välfunna exempel nämner han tron på människans frihet och på den empiriska vetenskapen. ”De sakerna är lika heliga för oss som sakrament och budord.”

Det är insiktsfullt att å ena sidan förfäktat att en tro är lika god som en annan och trots det vara fullt medveten om att den egna tron

försvaras med stort nit och stränghet. Även om Lindström kritiserar Dawkins undantar han inte sig själv. Han är själv både religiös och fundamentalist (i betydelsen strängt troende). Det förnekar han inte. Jag "tror själv stenhårt på såväl yttrandefriheten som på evolutionen".

DET BETYDER DOCK INTE att han är enögd. Han fortsätter: Det "skulle samtidigt vara absurt att sticka under stol med att det finns nackdelar med vår tro." Som exempel nämner han att "vår religion lämnar oss ... i sticket inför det största mysteriet av alla – döden. Därför är döden i dag tabu i vår kultur, den göms undan på samma sätt som exempelvis sexualiteten i det viktorianska samhället."

Han avslutar också sin söndagskolumn med att ställa just den frågan: "Varför tror vi då på vår moderna religion, rationalismen? Och varför uppfattar vi dem som inte gör det som förtappade, precis som de kristna en gång såg på hedningar?" Svaret blir att den "religionen" är mest övertygande. "Det är det enda skälet – våra känslor tyr sig till den, klamrar sig fast vid den. För vi kan inte välja att inte tro på något alls. Som de känslövarelser vi är blir det rationella vårt mål, vårt paradiset. Låt oss åtminstone stå för det."

Denna rakryggade och ovanliga bekännelse lämnar på sista versen en stor blotta. Det skulle förvåna mig om Lindström inte är fullt medveten om att han faktiskt påstår att det är känslorna och inte tanken som talar övertygande för "religionen" – trots att den bekända tron är rationalismen, dvs tron på förnuftet. Vi måste fråga: Vad finns då kvar av upplysningens stolta förnuftstro om det är *känslorna* som faller avgörandet?

DIKTSAMLING

I vår har Fredrik Lindström givit ut en diktsamling, "Evolutionen och jag kommer inte överens. Bekännelser" (Atlantis, Stockholm

2010). Samlingen är en typisk Fredrik Lindström-produkt. Det är inte svårt att känna igen hans fascination över språket och hans mycket ackurata men lite ovanliga iakttagelser och reflektioner. Hans humoristiska ådra ligger i öppen dager, men det hindrar på intet sätt honom från att slå mynt av sin sanningslidelse och förkärlek för uppriktighet inför människolivets frågor. Redan den första diktens namn anger ett direkt fokus: "Var kommer människorna ifrån?"

Som redan kunnat konstateras är Lindström en entusiastisk anhängare av evolutionsläran. Men hans uppriktighet i tron leder honom till att notera spänningar mellan sina egna livsmål och vad som ur evolutionens synvinkel är det enda nödvändiga. Han är medveten om att evolutionisten stöter på problem när han skall försöka leva som evolutionen lär.

Av samlingens titel att döma är det också dess huvudärende: Evolutionen och Lindström kommer verkligen inte överens. "Vi vill så olika saker med mitt liv. //Ingen av oss /kan riktigt få /sin vilja igenom. //Varje dag /är en dag /av kompromisser." (s. 42, ur "Evolutionen och jag").

Av dikten "Delad vårdnad" framgår det just hur ansträngd relationen är: "Evolutionen och jag /är som ett grälsjukt par. Vi försöker komma överens /fast vi har börjat växa ifrån varann, /som man kan göra, /måste göra, för att komma vidare, /och nu är vi misstänksamma /och trötta på varann. //Eftersom det inte finns /några öppningar /för en verklig lösning /har evolutionen /och mitt medvetande /delad vårdnad om mej" (s. 49).

När evolutionen i dikten "Långtråkigt" har fått möjlighet att lägga ut texten om vad som egentligen är meningen, slutar Lindström likväl med: "Evolutionen och jag /har långtråkigt, /vi ser så olika /på saker /och har så lite /att prata om" (s. 57).

Lindström är också helt klar över problemet med människan sett i evolutionens ljus: "Det

enda djuret /som parar sej /ansikte mot ansikte, /som kan namnen på /floderna i Ryssland, /som kan snyta sej i underkläder /som ändå ska tvättas. //Det enda djuret /som har ett fel i sitt läte, /en liten defekt: /språket” (s. 61, ur dikten ”Hjärnan”).

SJÄLVA TILLTAGET ATT ANFÖRA klagomål direkt till evolutionen förtjänar en kommentar, eftersom det innebär en komplikation. Det blir än tydligare för den som stannar upp inför illustrationen på bokens omslag. Det pryds av den kända bildserien av den tänkta utvecklingen från apa till människa, som har fått en humoristisk slutpunkt i Lindströms egen, lätt igenkännliga siluett som sista länk i utvecklingskedjan. Denne slutman skapar viss ordning i ”ledet” genom att ta sig för att vända sig om och inleda en diskussion med sin närmaste ”förfader”. Han har synpunkter att framföra på evolutionen. Också i dikterna låter han ofta evolutionen framträda personifierad.

Det är det som är problemet. I verkligheten har Lindström ingen som lyssnar och kan svara.

Jo, vi som läser vi kan höra. Men från evolutionen själv kommer han inte att få något svar. Det svar som hans närmaste förfader i bilden har att framföra verkar vara endast ett uppgevet: ”Jag kan inte svara dig.”

Personifieringen av evolutionen är en pedagogisk förutsättning för att Fredrik Lindström skall kunna framföra sina invändningar. Samtidigt sätter det fingret på hans – och vårt – bekymmer: Evolutionen inte är en person, men vi är personer. Vi människor är personer som fungerar, relaterar och kommunicerar med andra personer. Det är vårt livsrum. Det är av andra människor vi lär oss och lever. Eller som Lindström uttrycker det i sin första dikt: ”Människorna. /Som du speglar dej i, /utan vilka du skulle ha varit blind” (s. 15, ur ”Var kommer människorna ifrån?”). I kontrast till det är evolutionen endast en idé, som inte

kan svara för sig mer än ett träd eller en fällkniv.

Fredrik Lindströms synpunkter och frustration, så djupt kända att de tagit sig uttryck i just en diktsamling, kommer aldrig att uppfattas av evolutionen – och än mindre påverka denna döva och stumma idé.

I DETTA AVSEENDE är Bibelns Skapare en intressantare samtalspartner. Han är enligt sin självpresentation alltid beredd att ta emot klagomål och synpunkter. Han lyssnar på människans böner och argumentation. Det är något han efterfrågar. Abraham pläderade för Sodoms skonande och återopade antalet rättfärdiga människor till stöd för sin talan. Och Abrahams Gud, Herren, Skaparen, påverkades och svarade på bönen. Som ett resultat av Abrahams bön skonade Gud visserligen inte Sodom men väl Abrahams släkting, Lot. Gud interagerar med människor, brottas med och välsignar dem – och vice versa.

Så vitt jag kan se har Fredriks Lindströms ansträngda relation till evolutionen i och för sig inte lett till att hans ”stenhårda tro” på evolutionen mjukats upp eller blivit föremål för någon egentlig omvärdering. Det skulle man i och för sig kunna tänka sig mot bakgrund av de allvarliga slitningarna i förhållande till evolutionen som han vittnar om.

Det faller sig därför naturligt att i denna del ställa frågan till Fredrik Lindström liksom till vår samtids människa: Hur kan det komma sig att du håller fast vid en livsåskådning (inte endast naturvetenskapligt konstaterade fakta utan en tro), som du inte kan leva med? Varför har du en religion som inte bejakar vad du vet om människan och framför allt inte gör rättvisa åt hur du känner dig själv som unik och som individ?

Sammanställt av Peter Henrysson, red.

Herrens under

”Alla åt och blev mätta, och de plockade upp de stycken som blivit över, sju korgar.” MARK. 8:8

MED DETTA EXEMPEL visar Herren Kristus övertygande att han är en rik och mäktig herre och skaffare, bättre än någon annan på jorden. Det är ju ett under som inte kan förstås av förnuftet att så många tusen män, kvinnor och barn får att äta av sju bröd så att de alla blir mätta. Ändå blir sju korgar fulla av brödstycken över. Han gör det så fort – med endast ett ord. Det är en så rik herre och konung vi har i honom. Där han tar, där är allt fullt upp. När han vill ge skall det vara tillräckligt och rikligt. På samma sätt säger han också till Petrus att gå bort och ta ett mynt ur fiskens mun (Matt. 17 kap.). Vem har skaffat silver och tryckt mynt åt honom? Eller vem skulle få för sig att leta pengar i vattnet – och just i fiskens mun? Men han kan göra och ta det när, var och hur han vill. Ja, till och med ur den hårda stenen kan han skaffa bröd och vatten till att föda hela världen med. Det är det vi ser honom göra dagligen i hela världen. Allt som finns i världen kommer till genom idel sådana underverk, som inte är mindre än detta, säger Augustinus. Vi är kanske så vana vid att fröet varje år växer upp ur jorden och därför märker vi sådana under så lite eller inte alls. För det vi ser och hör varje dag menar vi inte vara något underverk, även om det är väl så stort att han ger oss säd ur jorden som att han här med sju bröd mättar

en stor hop människor. Om man skall säga som det är, är det till och med ett större under.

Men sådana under har pågått sedan världens begynnelse och går sin gilla gång. Vi är så ofta föremål för dem att våra sinnen inte längre märker dem. Men eftersom vi bortser från Guds dagliga verk – som är idel under – måste han ibland göra något som i och för sig inte är större men väl ovanligare, något som inte följer naturens vanliga lopp, för att han skall kunna väcka oss. Genom ett sådant särskilt under kan han visa oss på de dagliga undren i hela vida världen och förmå en kristen att låta dessa vara en skrift och en bok, ur vilken han lär sig att faktiskt se alla Guds verk och under så att han kan få ro i hjärtat och tänka: Varför skall jag oroa mig för min mage och föda? Varför ger han säden på marken och alla frukter, då världen med all sin vishet och makt inte förmår frambringa ett halmstrå, ett löv eller en blomma? Om nu Kristus, min herre och Gud, gör det dagligen, varför skulle jag sörja och tvivla på att han kan och skall föda även mig?

Här säger du nog: Men hur hänger detta ihop? Eftersom han är en sådan konung, som i överflöd föder hela världen, varför låter han då sina kristna så ofta lida nöd och fattigdom i världen? Borde han inte egentligen i första hand försörja sitt eget folk? Svar: Man måste

veta hur Kristi rike är inrättat. Han vill för det första visa oss att hans rike på jorden inte är ett världsligt rike, som består i att man äter, dricker och sköter kroppen väl. Utan han har ordnat ett sådant jordiskt rike där man skall söka och finna gudomliga, eviga ägodelar. Han har även inrättat det så att det blir rikt försörjt med Guds Ord, sakramenten, den helige Andes kraft och gåvor. Där är ingen brist på det som tjänar till att vinna och behålla det eviga livet. Därför låter han världen ha sitt nödvändiga och leva gott på sitt förråd. Men sina kristna uppmanar han att inte hoppas på det jordiska utan

söka Guds rike. Med det skall de ha tillräckligt och vara rika. Det var det första. För det andra vill han lära sina kristna att öva sin tro även i vad angår det jordiska livet och vad som hör till det. De skall också i detta avseende från honom vänta allt gott i detta liv så att de märker och erkänner att det är givet av honom och att han på det sättet alltid gör detta särskilda underverk bland sina kristna. De får att äta och dricka m.m., fastän världen inte ger eller unnar dem det utan undanhåller dem eller i alla fall missunnar dem vad Gud ger dem och dessutom hatar dem för det.

*Att vårt förråd är ringa,
kan oss i ängslan bringa,
dock blott om vi förgäta
Guds nåd, när vi det mäta.*

*Men när vår blick sig vänder
till Herrens milda händer,
välsignelse han giver,
att det tillräckligt bliver.*

MARTIN LUTHER

Evangelisk själaspis för hemmet

Tisdag, Sjunde veckan efter Trefaldighet, s. 363.

Bibliska betraktelser för var dag i året ur Dr M Luthers Skrifter

Utvalda och ordnade av Julius Leopold Pasig

Stockholm 1882. Bearb. av red.

Begrunda är en bilaga till

*Till Liv – evangelisk-luthersk
Missionstidning* – organ för
Evangelisk Luthersk Mission –
Bibeltrogna Vänner (ELM-BV).

Äldre artiklar i urval återfinns på
www.tillliv.se

Redaktionsråd

Anders Månsson
Thomas Nilsson
Peter Henrysson (redaktör)
Tel. 046-211 84 61
begrunda.red@telia.com

Prenumeration

Helår 70 kr/år för *Till Liv*-prenumerant
Helår 90 kr/år för övriga (två nummer/år)
Kontakta:
Annika Lind
Göingegatan 1A
286 31 Örkelljunga
prenumeration@tillliv.se

Kan rekvideras

som småskrift på BV-Förlag,
0435-521 77 för 45 kr/ex.

Grafisk form

Cia Björk
Design för Livet HB
design@tillliv.se